

PLUUSTERGOUD

Halfjaarlijks tijdschrift van de historische vereniging
Hoogezand - Sappemeer e.o.

In dit nummer o.a.: Gerard Jan Hemmes,
familiedid in den vreemde
Geschiedenis van Struvé
Jerry and his Vampires
Spoorstraat-Kieldiep,
de geschiedenis van een wijk

COLOFON

Pluustergoud is een uitgave van de “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.” en verschijnt tweemaal per jaar in juni en december.

Voor inlichtingen over de vereniging: secretariaat “Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o.”, W.A.H. Rozema, Noordersingel 24, 9601 CJ Hoogezand. Tel. 0598-394512. histverhosap@gmail.com

Website:

www.historische-vereniging-hs.nl

Opgave lidmaatschap:

Via het secretariaat, € 20,00.

Bankrekening:

ING 7453326
ABN-AMRO 45.35.78.047

Redactie: Daan Hulsebos, Melle Vos.

Redactieadres: D. Hulsebos,
Burg. Tuinstraat 7, 9602 CZ Hoogezand
E-mail: danielhulsebos@hetnet.nl

Ontwerp en lay-out:

Jan Pekelder

Losse nummers: zolang de voorraad strekt via het secretariaat, € 6,50 per stuk, exclusief portokosten.

Copyright: Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. Overname van (gedeelten van) artikelen en/of afbeeldingen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Druk: Synergon Druk&Print Winschoten.

INHOUDSOPGAVE

Van de redactie	1
Van het bestuur <i>Jaap Westerdiep</i>	2
Nieuwe naam website	2
Oproep Beelbank HS	2
Mit voader weerom noar vrouger (5) <i>Henk Puister</i>	3
Hoogezandster scheepskapitein na schipbreuk en barre ontberingen gered door Eskimo's <i>Chris Nannen</i>	4
Gerard Jan Hemmes, familielid in den vreemde <i>Marjan Schetsberg / Minke van Netten</i>	7
Kalkwijk 1940-1960 <i>Jakob Jansingh</i>	10
Geschiedenis van Struvé <i>Frens Jonker</i>	15
Transcriptie van bijbehorende oorkonde uit 1671 <i>Harm Jan Frese</i>	20
Zelfde plaats, andere foto <i>Gerrit Stuut</i>	22
Graaf Adolf is gebleven, in Friesland in den slach <i>Wim A.H. Rozema</i>	24
Jerry and his Vampires <i>Jan Pekelder</i>	25
On site geschiedenisles in Durchgangslager Westerbork <i>Wim A.H. Rozema</i>	29
Spoorstraat-Kieldiep de geschiedenis van een wijk <i>Manfred Ahlte</i>	30

VAN DE REDACTIE

In Pluustergoud nr. 35 treft de lezer ook deze keer een gevarieerd aantal artikelen aan.

Naast de in elk nummer terugkerende vaste rubrieken van Gerrit Stuuat (zelfde plaats andere foto) en de bijdrage van Henk Puister, in dit nummer een zeer leesbaar verhaal van Manfred Ahlte over het ontstaan en de verdere geschiedenis van de wijk Spoorstraat-Kieldiep in Hoogezand. Daarbij wordt de historie van deze wijk uit de doeken gedaan vanaf de bouw tot ongeveer 1994. De huidige situatie in de wijk is overigens alweer anders als door Manfred over genoemde periode beschreven.

Verder in dit nummer de levensgeschiedenis van Gerard Jan Hemmes geboren op 12 april 1889 in Sappemeer, beschreven door de nazaten Marjan Schetsberg en Minke van Netten. Hemmes bracht een groot deel van zijn leven door in voormalig Nederlands-Indië en kwam, als gevangene van de Japanners, om in 1942.

Jacob Jansingh, woonachtig in Denemarken en geboren in 1941 aan de Kalkwijk, heeft het artikel aangeleverd waarin hij, zoals hij zelf zegt, vele haarscherpe herinneringen aan zijn jeugd daar beschrijft.

Wim Rozema geeft weer hoe hij met leerlingen van het AJC het herinneringskamp Westerbork bezocht en Harm Jan Frese dook in de Groninger archieven en haalde een stuk naar boven dat betrekking heeft op de vestiging van het oudste kerkhof in Hoogezand.

Wim Rozema leverde ook het verslag aan van de jaarlijkse voorjaarsexcursie met als thema “Raakvlakken met de 80-jarige oorlog in het Groninger land” terwijl Chris Nannen de geschiedenis van Kapitein Dijkstra uit Hoogezand heeft weergegeven. Jan Pekelder vervolgt zijn serie over de muziek in Hoogezand-Sappemeer met een artikel over Jerry and his Vampires.

Frens Jonker bracht tenslotte het slot van zijn serie in over het voormalige Hotel-Café-Restaurant Struvé in Sappemeer.

De redactie wenst u veel leesplezier.

VAN HET BESTUUR

Tijdens onze laatste jaarvergadering hebben wij afscheid genomen van ons bestuurslid mevrouw Gerda Grissen. Persoonlijke beslomeringen en haar baan noopten haar om het bestuurswerk neer te leggen. Gerda heeft haar taak sinds 2001 vervuld en daarvoor past een woord van dank. Haar taak is overgenomen door mevrouw Janny Tulp en we hopen dat ze er, net als wij, veel plezier en voldoening aan beleefd en een lange tijd haar functie mag vervullen.

Dat vind ik namelijk opvallend in onze Historische Vereniging. Bezie ik de zittingsduur van oud-bestuursleden dan vervulden de heren K. Bos 7, G. Stuut 8, J. Klaassen 9, W. De Haan 11 en M. Ahlte 12 jaren hun functie. Ook de huidige bestuursleden doen hun werk blijkbaar met plezier, want de heer M. Rietveldt zit vanaf 1992, ondergetekende vanaf 1997 en mevrouw J. Hessing-Alberts, de heren W. Rozema en O. Smit sinds 2005 in het bestuur van de Historische Vereniging. Waarvan acte!

Tijdens de jaarvergadering kwam de suggestie om de convocaties per e-mail te verzenden aangezien dit goedkoper en gemakkelijker is dan per post of bezorger. Wij delen deze mening en daarom vindt u in dit nummer van “Pluustergoud” een kaartje waarmee u ons blij kunt maken met uw e-mail adres of nog gemakkelijker, stuur een mail naar histverhosap@gmail.com.

Wij rekenen op u!

Wij wensen u veel leesplezier met ons aller “Pluustergoud” en een goede zomer.

Namens het bestuur,
Jaap Westerdiep

NIEUWE NAAM WEBSITE

Onze website is, na een tijdje uit de lucht te zijn geweest, nu weer actief.

Alleen ... : onder een andere naam.

Vanaf nu treft u ons aan op het wereldwijde net onder:

www.historische-vereniging-hs.nl

OPROEP BEELDBANK HS

Het Gemeente-archief en de Beeldbank Hoogezand-Sappemeer (www.beeldbankhs.nl) zijn nog steeds op zoek naar oud beeldmateriaal (foto en film, analoog zowel als digitaal) van onze gemeente.

Informatie en aanleveren van materiaal kan via gemeente-archivaris Teade Smedes:

Tel.: 0598-373683

Email: gemeentearchief@hoogezand-sappemeer.nl

MIT VOADER WEEROM NOAR VROUGER (5)

Henk Puister

‘Och, n poar krummeltjes koek...’ zeg ik, ‘wat zol t. Christina komt mörgen ja en moakt joe boudel schoon...’ ‘Eh... Ik zel die,’ hapt mien voader. ‘Doe pakst dij krummels mor even op. k Wil der gain swieneboudel van hebben.’ Even loater heb k schriefblok op schoot liggen en vraag aan mien pa of hai mie wieder vertellen wil over zien opa Wezzel, de man noar wel hai nuimd is. ‘t Was n zunege tied,’ zegt hai, ‘aan t ènde van twenteger, begun van daarterger joaren van de veurege aiw. Van dij twaalm bunder laand van mien opa haar hai n kaambe mit eerappels. En n kaambe laand mit vouerbaiten veur aigen gebruik. Vroug in t veujoar plougde hai t laand om. Peerd veur d’plouge was n klaain model Belg. Opa muik t laand slicht mit n aaide(eg). Hai verbaauwde veul koren. Waren korenoaren riep, in t leste van juli of in t begun van augustes, den ging man aan t zichten. Mit n zichte sluijg hai koren derof en kraabde t biemekoar mit n welhoake, zodat t bozzen wuiren.’ ‘Korenschoven?’ ‘Juust. Opoe bond der n baande omtou. Den wuiren korenschoven in hokken zet, zodat zunne en wind der bie konnen en t koren dreuge wui. Dit wui ook wel ophokken nuimd. Mainstied waren korenschoven in t leste van augustes dreuge en den ging opa aan t inhoalen. Ain man ston op grond en mit n twijtaandse vörke stook hai schoven op wupkoare. Op knijen op wupkoare lag n man en dij vlijde schoven schier en sekuur opnkaander.’ k Bin drok aan t schrieven en neem n slok wotter uut glas veur mie op toavel. k Zet glas weer hèn... k Zai mien voader prakkezaaiern en stief kikt hai mie aan ‘...Noast mien opa Wezzel zien boerderij stoapelden ze schoven op bulten. Bie winterdag kwam dörsmesiene der bie langs en dij hoalde körrels uut de oaren, zodat der stro overbleef. Stro wui in pakken paarst en wui den noar strokertonfebriek tou brocht op t Hogezaand. As t koren achter tou dörsmesiene uut kwam wui t opvongen in jutezakken en dij wuiren noar meulen tou brocht in dörp. Koren kwam tussen twij meulenstainen en den wui der meel van moakt veur de bakkers... Joa, jong,’ komt mien voader der oertou, ‘t was kraben en knooien vrougertied.’ ‘Houveul kinder haren joen opa en opoe?’ bin ik benijd. ‘Zèzze,’ is t antwoord. ‘Vief jonges en ain wicht. Mor dou zai aalmaal groot waren en t huus uut, kreeg opoe kaanker. Was gain kruud tegen wozen. Opoe ging dood. Opa Wezzel kon zok allain nait reddden. Bie laange noa nait. Veur waark in d’huusholden stonnen haanden hom te drèl aan t lief. t Kwam hier op dele, dat opa zette n advertensie in t Nijsblad. Hai zöchde aine dij hom, as hai op t laand aarbaidde, dikste waark in huus tou haanden uut nemen zol.’ ‘En. Kreeg hai antwoord?’ Mien pa nikkopt. ‘Of hai antwoord kreeg. n Nuver stoapeltje braiven, hur. Hai koos der aine uut. Vraauw dij bie opa kwam haitde van Sjouk. Uut Vraislaand kwam t wicht. k Wait t nog best. Mor zai was gain gelukstrevver.’ ‘Nee? Wat den nait, pa?’ ‘Och, zai het mor n weke of twije bie opa Wezzel touholden, want zai wol meer.’ ‘Meer?’ bin ik nijschierig en k zet mien onneuzelste gezichte. ‘Hou, meer. Meer geld?’ ‘Nee. Zai wol meer dieverdoatsie en mit opa aan t juchtern op bèrre. En doar kwam opa Wezzel t nait op aan netuurlek.’ ‘Nee?’ ‘Nee! Bist maal! Mos n beetje gebeuren. Hai haar heur veur t waark en nait veur t omdiedeldaantjen. Hoog uut vattien doage het t duurd en dou wol man heur wel slieten. Twijde dij bie opa kwam haitde van Oaltje. Zai was laank nait aine van de loosten. n Beetje slicht was ze. Hail slicht, kinst gerust zeggen. Dij Oaltje muik boontjesoep waarm in pankoukspane. Veul meer onzinnege dingen dee ze. Dou opa n moal melk waarm moaken wol in n pane en deksel derof trok zag hai tot zien

stomme verboazen twij onderboksems van Oaltje in pane liggen. Zai wol ze wassen...’
‘Paasden dij onderbroeken wel in dij pane? k Heb wel ais heard dat vraauwlu vrouger...’
‘Daarde wicht dij bie opa kwam,’ vaalt mien voader mie in de rede, ‘was aine tou Stad uut.
n Juvvertje, hur. Zo’n eelske troela, waist wel. Opa hoalde heur van stoatsionsgebaauw in
Slochter mit n seze en mit peerd derveur...’ ‘Seze?’ ‘Joa, n sjeze. Zo’n fertuut op twij of
vaar roadens. Haarst ze zunder en mit kabbe: n kapseze. Twij raaiten kovvers haar t wicht
en dij kwamen in seze. Zai haar ook n kooi bie zok mit n pabbegoaie derin. Was n staander
bie woar kooi aan hangen kon. t Haile brutje wui inloaden en doar scheid t spultje hèn,
noar opa zien boerderij tou op Deenmaarken, onder Slochter. Vot op eerste dag dou opa
om mirregstied bie huus kwam mit n hongerge moage en aanschoeven wol aan etenstoavel,
keek hai maal op zien neuze. Van eterij was gain sproake. t Wicht lag laankuut onder de
zonne op n klaid in t gras in appelhof. Zai was drok aan t bouklezen. Pabbegoaie haar zai
noast zok stoan in kooi. Zai dochde vervaast dat zai in wereld op verziende was. Mor der
mos wel aanpakt worden vanzulf. Opa haar gain vekaansieboerderij. Ook dizze béla van
n maaid was hail rad verswonden. Opa Wezzel haar dochter en schoondochter stoef bie
zok wonen. Zai holpen hom dou mor mit huus aanhemmeln, klaaiier wassen en eten kloar-
moaken en zo.’ ‘Woar familie nait aal goud veur wezen kin, pa.’ ‘Zo is t,’ zegt e. ‘Bringst
mie vlèzzen even noar glasbak tou veurdast votgaait? Of most nog meer waiten van opa
Wezzel?’ ‘k Heb genogt veur n verhoal,’ is mien antwoord. ‘k Goa zo noar huus tou, zet
mie dele aan schriefbero en waarken alles uut dat ie mie verteld hebben.’ Ik kiek op
t allozie en zeg: ‘Mor eerst wil k aan t broodeten, want t lopt al tegen vief uur. t Beste,
hur!’ ‘Tied vlogt, jong. Tied vlogt. Tot kiek, hè!’

HOOGEZANDSTER SCHEEPSKAPITEIN NA SCHIPBREUK EN BARRE ONTBERINGEN GERED DOOR ESKIMO’S

Chris Nannen

Enige jaren geleden schreef ik in ‘Pluustergoud’ het verhaal ‘Sapmeester scheepskapitein
mogelijk door Chinezen vermoord’. Het kon natuurlijk niet uitblijven om ook iets te vinden
over een Hoogezandster scheepskapitein. Helaas ontbreekt mij nu de tijd om dit volledige en
bizar verhaal nu te schrijven, vandaar nu alleen een korte beschrijving en mogelijk in de vol-
gende Pluustergoud’s de totale toedracht met foto’s.

Kapitein Wierardus Cornelis Dijkstra werd geboren op 6 november 1868 te Hoogezand als zoon
van een molenaarsknecht en een dienstmeid. Hij bracht zijn jeugd door in Zuidbroek. Zijn moe-
der overleed in 1882. Enige jaren later trouwde zijn vader voor de tweede keer, in de gemeente
Onstwedde. Zo verhuisde het gezin vermoedelijk naar Stadskanaal. Wij komen Dijkstra’s naam
tegen op verschillende monsterrollen, waarop staat aangegeven wie op welk schip als beman-
ning meevoer. Op 18 mei 1904 behaalt hij het diploma als bewijs van bekwaamheid als schip-
per in de grote zeilvaart. Op 2 februari 1922 overlijdt hij, slechts 53 jaar oud. Toeval bestaat
niet, dus... Begin maart stond er een foto van de bemanning van de “Jantina Agatha” - het
schip van kapitein Dijkstra - in het ‘Dagblad van het Noorden’, waar men een oproep deed over
een verdwenen dagboek van de Groninger lichtmatroos Vogelzang. Om nu een lang verhaal
kort te maken. Ik heb gereageerd op die oproep. Niet dat ik iets van het dagboek wist, maar ik

had belang bij de foto, als aanvulling op een verhaal dat ik schreef in 2007 over de “Jantina Agatha”, met aan boord vijf Groningers en in 1909 vertrokken uit Delfzijl. Dit verhaal had ik geplaatst in een door mij geschreven: ‘Supplement ‘op de “Kronijk van Delfzijl” van 1909 t/m 1940. Ik zal dit alvast als voorproefje bijvoegen.

Nu hoor ik mensen die mij kennen al zeggen: ”woar hestoe t din wel zo drok mit, dat dat verhoal nou nait kin!” “Dat zel k joe vertellen”. Naar aanleiding van de contacten die ik kreeg via de oproep, bleek dat men een boekje wilde maken over de lotgevallen van kapitein Dijkstra. Mijn verhaal bleek een goede aanvulling. Ook kreeg ik contact met de kleinzoon /erfgenaam van Dijkstra die nog allerlei voorwerpen had van zijn opa, gebruikt en gemaakt op die barre reis, waar nu ruim honderd jaar later nog over wordt gepraat.

Niet alleen gepraat, maar ik heb een expositie gemaakt over deze gebeurtenis uit 1909. Al ruim twaalf jaar ben ik vrijwillig medewerker van het Muzeeaquarium in Delfzijl op de afdeling scheepvaart en de historie van Delfzijl. Mocht u belangstelling hebben deze expositie te willen zien, dan bent u van harte welkom in het ‘Muzeeaquarium’ vanaf 8 juni 2012. Neem er wel de tijd voor, want u bent niet in een half uurtje klaar. Vier verschillende musea in één. Neem uw kinderen/kleinkinderen mee. Het museum bevindt zich bij het Eemshotel beneden de dijk. Openingstijden dagelijks van 10.00 uur tot 16.30 uur.

Dit is het verhaal van de Delfzijlster stuurman Klugkist die met zijn schip op 29 juli 1909 schipbreuk leed en na terugkomst in Delfzijl op 15 augustus 1910 zijn belevenissen vertelde aan een verslaggever van de plaatselijke krant, “De Eemsbode.” Ik heb dit verslag woordelijk overgenomen, dus in de schrijfwijze van die tijd.

Chris Nannen.

De “Jantina Agatha”

Het verhaal van stuurman Klugkist

De bemanning van deze Groningsche tjalk, die nabij Blackland (Cumberland) d.i. op 65 gr. 48 min. Noorderbreedte en 65 gr. Westerlengte is vergaan, is Zondagavond 12 Oct. te Groningen teruggekeerd, na een verblijf van bijna een jaar onder de Eskimo’s.

De “Jantina Agatha,” was den 29den Juli 1909 van Dundee vertrokken naar Baffnusland ter opsporing van de ‘Snowdrop,’ een Noorsch zeilschip, dat naar die streken was vertrokken met proviand voor de missionarissen. Aan boord van de “Jantina Agatha” bevonden zich behalve Kapitein W.G. Dijkstra, de 1e stuurman J.P. Klugkist, de 2e stuurman M. Hendriks, de matrozen Vogelzang en van Dijk, allen Groningers, een Duitsche kok, de zendeling Greenshield (een Engelschman) en de natuur vorscher Bernhard Hanz, van Dresden.

Het schip had tot dicht bij de plaats van bestemming een voorspoedige reis. Toen echter, het was Zondagavond 26 September 1909 om half zes, stootte het op den ijsberg en verkeerde kort daarna in nood, zoodat de bemanning – het is stuurman Klugkist, die ons dit verhaal doet – in de booten moest vluchten. Het schip zonk spoedig, zoodat er maar even tijd was om wat proviand, kruid en lood en geweren mee te nemen. Volgens de berekening kon het vasteland niet meer ver af zijn en na een zwaren roeitocht van bijna twaalf uur, kreeg men dan ook land in zicht. Helaas, het was het een onbewoonde rots. De schipbreukelingen besloten evenwel aan land te gaan. Zij maakten van wat stokken en zeil een soort afdak, om althans eenige beschutting te hebben tegen wind en regen en brachten den nacht door, slapende op de steenen. Den volgende dag werd besloten dat vier hunner zouden trachten om bewoonde landen te vinden.

Zij verdeelden de proviand en wapens. De kapitein, de zendeling, de 2e stuurman en Van Dijk, trokken er op uit, de anderen werden dus aan hun lot overgelaten. Het waren voor de achterblijvenden, onder wie ook onze zegsman, een paar kommervolle dagen, die er nu volgden, want in twee dagen vernamen ze van hun makkers niets. Bij het begin van den derde dag kwamen Dijkstra en Greenshield echter niet alleen behouden terug, maar zij waren tevens vergezeld van een 20 – tal Eskimo's die in 2 lange roeibootten waren meegegaan om ook de andere schipbreukelingen af te halen. De stuurman en de matroos waren inmiddels in de nederzetting der Eskimo's achtergebleven. Na een 18 uren roeiens, waarbij de kleine boot door de grootere op sleeptouw was genomen, kwamen allen gelukkig te Blacklead aan. Ze werden gastvrij en gul ontvangen door de Eskimo's, die van hun armoe gaven wat ze konden missen en die hun altijd uitstekend hebben behandeld. Met hun achten vonden ze onderdak in een houten gebouw, dat dient voor woning der missionarissen, die elkaar om de 2 à 3 jaar aflossen. De zolder werd tot slaapvertrek ingericht. Voorloopig was er nog voedsel genoeg, doch slechts voor drie maanden, daar op een dergelijk aantal logees natuurlijk niet was gerekend. Na ommekomst van dien tijd moesten allen evenals de Eskimo's in hun levensbehoeften voorzien door de jacht en visscherij. Het menu bestond toen dag aan dag uit zeehondenvleesch, zeehondensoep van bloed en een groente, die men er kan vinden, en die er gegeten wordt ter voorkoming van scheurbuik. Tegen den winter werd door allen een Eskimo – uitrusting aangeschaft, die over de gewone kleeding heen werd gedragen. De koopsom daarvoor was zeer gering. Een broek was gemakkelijk te krijgen voor een klein stukje tabak, een genotmiddel waar de Eskimo's zóó dol op zijn, dat zooals Klugkist vertelde, eens dat een paar vrouwen de steel van zijn Duitsche pijp met een veertje doorhaalden en daarna de sappen met welgevallen slikten.

Het leven onder deze menschen was voor onze Europeanen zeer eentonig, vooral in den langen barren winter, als de zon soms maar twee uren per dag haar licht gaf aan deze streek. De wintertijd was echter niet de slechtste, want toen werden er volop zeehonden, rendieren en visschen gevangen, zoodat er geen gebrek was. Maar tegen den zomer waren er bijna geen zeehonden meer te vangen, waren kruut en lood bovendien opgebraakt, zoodat het er treurig uitzag voor de bezetting. Er heerschte groote nood ook onder de Eskimo's. In 't begin van Augustus steeg de nood het hoogst. Er was hoegenaamd niets eetbaars meer te vinden. Alles was op, pogingen om visch te vangen mislukten, zoodat men besloot verder op te trekken om door afdamming van een rivier visch machtig te worden. Na drie dagen van de grootste vermoeienis, zonder eenig voedsel, gelukte het 42 kleine zalmen machtig te worden in de buurt van Kikberton.

Daar bereikte hen den 9den Augustus 1910 het bericht van een uit Blacklead afkomstigen Eskimo, dat er een schip was gekomen. De verlossing was nabij. De "Scotia", een Engelsch stoom- en zeilschip, was gearriveerd. De uitgehongerde mannen kregen eindelijk weer behoorlijk voedsel, dat echter eerst in kleine hoeveelheden genuttigd mocht worden. Doch spoedig waren ze weer geheel op hun verhaal. Drie dagen na de "Scotia," den 7den Augustus kwam de "Thomas", een Noorsch zeilschip met proviand voor de missionarissen en de traders der walvischvaarders. Een maand later vertrokken de beide schepen weer naar Europa. De "Thomas", nam vier en de "Scotia" eenige dagen later ook vier der mannen mee. Tot deze laatsten behoorde de man, die ons dit verhaal zonder eenigen opsmuk deed.

Een zeeman is niet iemand, die veel woorden gebruikt of wiens gemoedsstemming men zoo van het aangezicht leest. De man vertelde 't heel gewoon. Maar dit was toch wel aan hem merkbaar, dat hij achter zich had liggen een jaar van grootte inspanning, angst en ontbering. Hij behoefde het ons waarlijk niet te verzekeren, dat hij zoo'n droevige ervaring voor geen honderdduizend weer zou willen hebben.

GERARD JAN HEMMES (1889-1944) familiedid in den vreemde

Marjan Schetsberg/Minke van Netten

Een van onze familieleden van moeders kant was Gerard Jan Hemmes. Hij is in 1909 voor het eerst naar Nederlands-Indië vertrokken en een van de vele slachtoffers van de Japanse bezetting; hij kwam om bij een grote scheepsramp voor de zuidwestkust van Sumatra.

De familie had weinig contact met hem. Wel zijn er een aantal ansichtkaarten met tekst. Voor ons een reden om meer over zijn levensgeschiedenis te achterhalen.

Hij was het vierde in leven zijnde kind van Hemmo Hemmes en Arendina Vroom en had vier broers en een zusje. De ouders bezaten een goed draaiende bakkerij aan de Noorderstraat te Sappemeer.

Mattheüs, Hendrik, Jan, Gerard Jan en Hemmo hebben het voortgezet onderwijs kunnen volgen vanwege de bakkerij.

Hemmo stierf in 1895 op 43-jarige leeftijd. Zijn vrouw verkocht de bakkerij aan de knecht. Hij had met haar willen trouwen zo gaat het verhaal, zij is er niet op ingegaan.

*Gerard Jan in het uniform van een onderofficier
(foto in bezit van fam. Schetsberg)*

Dochter Magrietha was twee toen haar vader overleed en kreeg te maken met een armoedeval binnen het gezin. De fam. Hemmes had veel geld gestoken in aandelen van de Russische Spoorlijn; aandelen die tijdens de Russische Revolutie waardeloos werden.

Links op de foto Bakkerij Hemmes

Magrietha heeft dus geen vervolgonderwijs kunnen volgen en is met haar moeder meegegaan naar de Kalkwijk. Moeder Arendina had daar, waarschijnlijk samen met de oudste zoon Mattheüs een café annex winkel gekocht. Arendina werd winkelierster/bier-huishoudster.

Gerard Jan Hemmes heeft tussen 1909 en 1915 een militaire loopbaan gehad. Hij heeft zich op 6 mei 1909 als vrijwilliger in het leger gemeld voor een periode van 6 jaren, zowel in als buiten Europa.

De dienstperiode is op 17 mei ingegaan, hij kreeg 200 Gulden handgeld.

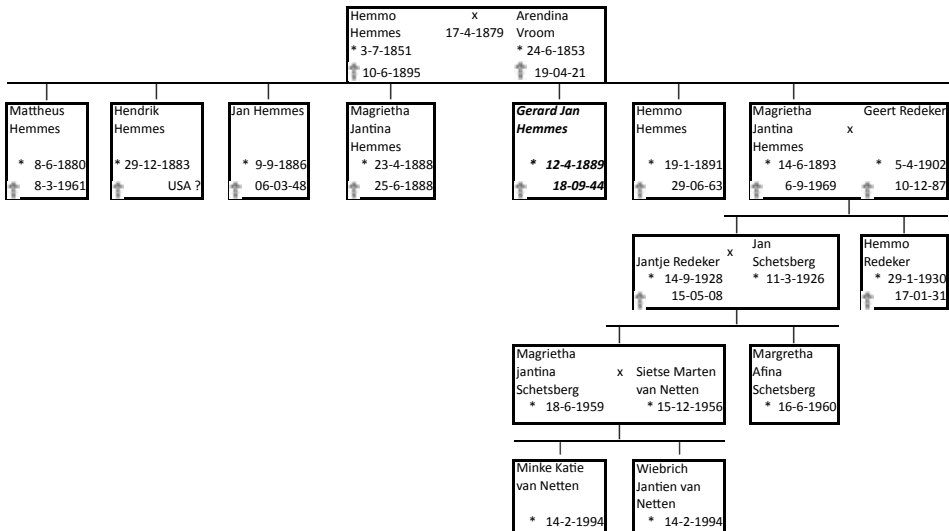
Tussen 1909 en 1915 heeft hij bij verschillende legeronderdelen gediend. Hij is op 23 juni 1915 weer thuis gekomen via Rotterdam, een bronzen medaille op zak wegens trouwe een eerlijke dienst. Op 1 september 1916 heeft hij zich, waarschijnlijk door iemand anders, laten inschrijven bij de Landstorm.

Tijdens zijn tweede verblijf in Nederlands-Indië was er nauwelijks contact met de familie. De informatie die wij konden achterhalen komt uit historische kranten, ingescand door de Koninklijke Bibliotheek. Zo meldt een krant dat hij in december 1915 is ingescheept naar Nederlands-Indië. Hij is gaan werken bij de Weeskamer, een onderdeel van het Ministerie van Justitie. Uit verschillende Indische krantenberichten kunnen wij opmaken dat hij meerdere functies heeft bekleed binnen het Weeskamerwezen en dat hij in ieder geval op Oost-Java en in een stadsdeel van Batavia heeft gewoond. Van passagierslijsten

Gerard Jan met in Indië geworven soldaten

weten we dat hij in april 1926 naar Nederland is gegaan. Uit een krantenbericht van 26 augustus maken we op dat hij alweer terug is omdat hij benoemd is tot Commies van de Weeskamer. In 1935 wordt hem eervol ontslag uit 's Lands Dienst verleend, hij is dan 46 jaar.

Dan volgt een gat tot 1942. In dat jaar wordt hij opgepakt door de Japanners en wordt geïnterneerd in het "Number 4 Branch Camp" op Java. Hij was een krijgsgevangene vanwege zijn status als "oproep militair". Op 15 augustus 1942 is hij naar het "Main Camp" getransporteerd. Dat was een doorgangskamp. Zo'n 6500 mannen werden in september 1944 vanuit dit kamp ingescheept op de "Junyo Maru", een oud, slecht onderhouden vrachtschip. De situatie op het schip was voor de gevangenen verschrikkelijk. Zij zaten in de ruimen als haringen in een ton; alleen staan en op de hurken zitten was mogelijk. Ze kregen nauwelijks te eten of te drinken. Voor allen was de hitte ondraaglijk, echter degenen op het dek kregen 's nachts te maken met striemende regen en kou. Velen begonnen wartaal uit te slaan, werden ziek en/of overleden aan boord. De gevangenen zouden tewerk gesteld worden aan een spoorlijn op Sumatra, ook een hel, zo blijkt uit verhalen van overlevenden. De "Junyo Maru" werd na 3 vreselijke dagen op zee getorpedeerd door een Britse onderzeeër. 5600 mensen verloren hun leven waardoor deze ramp een van de drie grootste in de geschiedenis is geworden. Ook Gerard Jan heeft de verschrikking niet overleefd. Een brief van het Rode Kruis bevestigt dat hij is omgekomen. Of hij verdronken is of aangespoeld en door Indonesiërs is begraven op het strand, zoals met zovelen is gebeurd, weten wij niet. Of hij nazaten heeft en wat hij heeft gedaan in de periode tussen 1935 en 1942 is ook onbekend, wij proberen nog meer tippen van de sluier op te lichten.

16038

JN/69

收容所 Camp	爪哇 17年8月15日	番 No. 號	4239 4239
姓名 Name	HEMMES, Gerard, Jan ヘムス. ケレツ. ヤン	生年月日 Date of Birth	1889-4-12
国籍 Nationality	蘭	所属部隊 Unit	No.
階級身分 Rank	C.P.	捕獲年月日 Date of Capture	昭和 17年 6月 12日
捕獲場所 Place of Capture	爪哇	母ノ名 Mother's Name	A.H. Vroom
父ノ名 Father's Name	Hemmo Hemmes	職 業 Occupation	一般事務
本籍地 Place of Origin	Sappemeer (Nederland)	特記事項 Remark	思給(信建隊管理局) ケチリ州政務隊. ケチリ州地政務隊 振子油班長
通報先 Destination of Report	G.J. Hemmes Kediri (Java)		

14654

P 89878

打電濟

KALKWIJK 1940 - 1960

Jakob Jansingh (Denemarken)

Ruim 70 jaar geleden, eind 1941, ben ik geboren op een boerderij bij de schaive badde (scheve brug), ongeveer daar waar nu het zwembad “de Kalckwijk” ligt. Zo’n 20 jaar later heb ik Kalkwijk en Hoogezand verlaten voor militaire dienst en studie. Daarna ben ik er niet meer teruggekeerd, behalve een enkele keer als toerist. Nog weer enkele jaren later zijn nogal wat huizen en boerderijen afgebroken, waaronder mijn ouderlijk huis. Alles moest wijken voor sportpark en zwembad, de gemeente had grootse plannen. Toen werd ook het diep gedempt. Op dit moment is het 25 jaar geleden dat ik ook Nederland heb verlaten. Ik woon nu in Denemarken. Maar aan mijn jeugd op “Kaalkwiek” bewaar ik nog vele haarscherpe herinneringen.

Kalkwijk, een veenkolonie, een boerenstreek. Een kilometerslang kanaal, aan beide zijden huizen en boerderijen. Tussen de huizen en het water lag aan de ene kant een geasfalteerde weg, niet al te breed, en aan de andere kant een pad, waar je op kon fietsen en waar een trekker kon rijden, maar verder ongeschikt voor gemotoriseerd verkeer. Deze kant werd “de landskaande” genoemd, ik vrees dat een goed Nederlands woord hiervoor niet bestaat.

Mijn geboortehuis stond ook aan de landskaande: Kalkwijk West 22.

In het leven van de Kalkwijkster kinderen heeft de school, halverwege het kanaal, een belangrijke rol gespeeld. Het schoolgebouw was klein, 2 lokalen met een gang er tussen. In het ene klaslokaal zaten de klassen 1, 2 en 3 (de klaintjes) bij juf Lamein en in het andere lokaal de klassen 4, 5 en 6 (de groot’n) bij meester Schipper. De meeste klassen waren klein. Ik herinner mij dat we met zijn drieën in de zesde klas zaten, 2 jongens en een meisje. Die andere jongen en dat meisje zijn wat later met elkaar getrouwd.

De juf had geen horloge en in het lokaal was ook geen klok. Soms kon het gebeuren dat de juf ineens zei: Jakob (of Geert of Roelof), ga jij eens bij de meester vragen hoe laat het is. Dat was een spannende opdracht, want zo gauw jij in de deuropening van meester’s lokaal verscheen (eerst kloppen natuurlijk), keken alle kinderen nieuwsgierig naar jou op en waren benieuwd of je de vereiste standaardzin goed kon uitspreken: “met de complimenten van juffrouw en hoe laat of het is”. Sommige kinderen zeiden dan: “... hoe laat of het was”. Ik heb nooit begrepen waarom ze dat zo zeiden. Trouwens, voor de meeste kinderen gold dat ze nog nooit een woord “Hollands” hadden gesproken als ze voor het eerst naar school gingen. Die hadden moeite met zo’n zin. En ik sluit mezelf niet uit, tot mijn 6e jaar heb ik nooit anders dan Gronings gesproken.

Achter de school stond een apart gebouwtje, het toilethuisje. Als je moest plassen tijdens de les stak je je vinger in de lucht en vroeg: “meester, mag ik even naar achteren?”

Dat werd altijd toegestaan. Omdat je een paar meter door de open lucht moest, trok je toch even de klompen aan die bij de achterdeur stonden.

Het schoolgebouw zelf, hoe klein ook, had een hoge, indrukwekkende voordeur. Ook de ramen waren groot en hoog, alsof ze er een kerkgebouw voor hadden afgebroken. De onderkant van die ramen zat vrij hoog, zodat je niet naar buiten kon kijken als je in de bank zat. Alleen een voorbijvliegende vogel kon je zien en een paar boomtoppen. Naast de school, er tegenaan gebouwd, stond de oorspronkelijk voor de bovenmeester bedoelde dienstwoning. Al lang woonde hier geen onderwijzer meer. De bewoners hadden eigenlijk niets met de school te maken, maar wel was de afspraak dat ze in het koude seizoen er voor zouden zorgen dat de kachels aangemaakt waren, voordat de school om half negen begon. In beide lokalen stond zo'n ouderwetse, zwarte, manshoge kachel. Het kon soms nog wel wat frisjes zijn als de kachels kort voor half negen waren aangemaakt.

De genoemde voordeur heeft een keer een bijzondere rol gespeeld in mijn leventje op Kalkwijk. Toen ik 10 jaar oud was is mijn moeder overleden. Samen met mijn zusje ben ik een tijdje thuis gehouden, maar na een week of twee moesten we toch maar weer naar school vond vader. Pia en ik liepen samen de lange weg naar school, vanuit de verte zagen we het schoolplein vol met spelende kinderen. We waren wat laat. Toen we dichtbij het schoolplein waren en de kinderen ons zagen aankomen viel alles ineens stil. Ze weken achteruit en maakten zo een pad voor ons vrij vanaf de rand van het schoolplein rechtstreeks naar de voordeur. Doodse stilte. Bij de voordeur aangekomen werd deze onverwacht van binnenuit geopend. We liepen door naar ons lokaal. Pia zat in de 4e klas en ik in de 5e, zodat we in hetzelfde lokaal moesten zijn, dat van de meester. Later kwamen ook de andere kinderen door dezelfde voordeur naar binnen. Wat hier gebeurde was zeer uitzonderlijk. Door de voordeur naar binnen gaan was normaal gesproken ondenkbaar. Zelfs de meester en de juf, die altijd op de fiets naar school kwamen, zetten hun fietsen in het rek dat bij de achterdeur stond en gingen daarna door deze deur de school binnen. De meester woonde in het Oosterpark en de juf schuin tegenover mijn ouderlijk huis, dus ook op Beneden-Kalkwijk. Vooral de meester maakte elke dag heel wat fiets-kilometers. 's Morgens van het Oosterpark naar Boven-Kalkwijk en terug en 's middags dezelfde rit nog een keer. Zeg dat een "enkele reis" van huis naar school een half uur duurde, dan zat meester toch elke dag in totaal twee uur op de fiets, zomer en winter. Behalve woensdag en zaterdag, dan was er 's middags geen school. Heel feestelijk kon de gang naar school zijn als het 's winters vroom en er een flinke laag ijs op het diep lag. Dan gingen we op "scheuvels" naar school. Je was er zó, zeker met wat rugwind. Alleen goed oppassen bij de draaibruggetjes. Vlak ervoor ging je op je hurken zitten en zo gleeed je er dan onderdoor. Als je niet diep genoeg zat, of je wilde te vroeg weer rechtop, ja, dan kon het gebeuren dat je met je hoofd tegen de onderkant van de brug stootte en dat deed pijn.

Als je over Kalkwijk vertelt kun je niet om het boerenbedrijf heen. Bijna iedereen werkte in de landbouw. De vrij grote boerderijen werden afgewisseld door nogal kleine arbeidershuisjes waar meestal boerenarbeiders woonden. Vaak was de boer de eigenaar van zo'n kleine woning. De bewoners van Kalkwijk die geen boer of boerenarbeider waren werkten vaak op "t sjemisch febriek" (W.A. Scholten, Foxhol) of op een "hèlgn" (scheepshelling), een van de vele scheepswerven in Hoogezand. Het woord "hèlgn" samen met het woord "vaalgn" (= ondiep ploegen) ongetwijfeld het moeilijkst uit te spreken voor een niet-Groninger - dit even terzijde.

Augustus was altijd een drukke maand voor de boer. Koren maaien (zichten), ophokken (ca. 12 schoven rechtop tegen elkaar zetten om te drogen) en dan “inhoalen”, d.w.z. al het koren met grote landbouwwagens naar de boerderij brengen. Hier werd het dan opgetast om de dorsvloer heen, tot aan de hanebalken en over de hele lengte van de schuur. Daar bleef het dan liggen tot de dorsmachine kwam in de herfst of winter. In het woongedeelte (’t veurinde) was goed te merken dat de hele schuur vol zat. Normale geluiden zoals het loeien van de koeien achter op de stal of

het starten van een trekker in de schuur, drongen niet meer door. En de warmteisolatie was optimaal doordat het hele woongedeelte als het ware ingepakt was. De hele situatie was wel uiterst brandgevaarlijk. Als er ergens een brandje ontstond was de hele boerderij redeloos verloren. Je kunt je er over verbazen dat het zo vaak goed is gegaan. Als kind had ik zulke gedachten niet, ik beschouwde de toestand als volstrekt normaal.

De 28e augustus was voor de boeren een deadline. Dan moest het koren onder dak zijn en kon je als boer met gerust geweten Groningens Ontzet gaan vieren.

Als de dorsmachine kwam was dat een ingrijpende gebeurtenis, zowel voor de boer als voor de boerin en de kinderen. Het was een imposante machine die maar net door de grote schuurdeur (de “baanderdeur”) naar binnen kon. De zware trekker die alles met een lange aandrijfriem in beweging zette bleef buiten staan. Als de machine draaide kwam er aan de ene kant om de paar minuten een stropak te voorschijn, die door een medewerker op de nek weggedragen werd. Aan de andere kant was er een constante stroom van graan dat in jute zakken werd opgevangen die dan ergens werden opgestapeld. Voor de boer ging het natuurlijk om het aantal zakken dat met graan werd gevuld. Het stro leverde ook wel wat geld op, maar dat was toch een bijproduct. Voor ons kinderen lag dat heel anders, wij waren vooral geïnteresseerd in die bult met stropakken, vaak wel een meter of zes hoog. Daar kon je heerlijk overheen klauteren en geheime holletjes of onderaardse gangen in bouwen. Die pret ging door totdat er op een dag een vrachtwagen verscheen die al het stro oplaadde en naar een strokartonfabriek bracht.

Tijdens het dorsen was er regelmatig een korte pauze. De arbeiders konden dan even buiten in de frisse lucht gaan staan, want in de schuur was het natuurlijk geweldig stoffig. Of ze namen een kopje koffie uit de grote ketel die de boerin zojuist had neergezet. Of ze maakten gebruik van de dubbele plee. Naast de koestal was er een vrij ruim hok met een dubbele plee, een plank met twee gaten met deksels er op. Veel veenkoloniale boerderijen hadden zo’n plee. De mannen aarzelden niet om er naast elkaar op te gaan zitten als dat nodig was. De kans op wachttijd werd daardoor verkleind. Gemiddeld werkten er wel 12 arbeiders vast op de dorsmachine, die met de machine meegingen van boer tot boer. Als de dorsmachine na een paar dagen weer was vertrokken, lag alles onder een dikke laag stof, ook in het woongedeelte. Dat betekende dus veel werk voor de boerin. Wanneer in de winter bij de allerlaatste boer de allerlaatste schoof was verwerkt en het dorssseizoen er op zat, ja, dan werd er een klein feestje gevierd in de schuur. Een stuk of vijftien stropakken werden in cirkelvorm neergelegd voor de mannen om op te zitten. Iedereen kreeg een borrelglaasje dat geregeld werd gevuld met jenever. Sommigen hadden na een paar glaasjes

genoeg, maar anderen zeiden “hol ’m der nog moar eevn boovn” In zo’n gezelschap zijn er altijd wel een paar die van geen ophouden weten. Soms moest er iemand naar huis worden gebracht omdat hij zo “doen” was dat hij niet meer kon fietsen.

Nog zo’n vast punt in het leven van een boer was de Zuidlaardermarkt op de derde dinsdag in oktober. Op die dag moesten de aardappelen geroid zijn, want daarna sloeg het weer vaak om, het werd herfstachtig met veel regen, vaak zodanig dat je met zo’n zware roomachine wegzakte in het natte land. De aardappeloogst werd zo dicht mogelijk bij het diep op bulten gestort. Die waren ca 1½m hoog en soms wel meer dan 50 m lang, de zogenaamde “eerappeldobben”. Later in de herfst kwam er dan een binnenvaartschip de hele oogst ophalen, de aardappelen werden naar een van de aardappelmeelfabrieken in de omgeving vervoerd. Het laden van zo’n schip was nog een hele onderneming. Met een volle kruiwagen over een smalle loopplank balanceren was helemaal niet zo eenvoudig en beslist geen kinderwerk. Soms ging het fout en dan viel de kruiwagen met inhoud en al in het water tussen de wal en het schip. Nu waren de kruiwagens in die tijd helemaal van hout, dus die bleven wel drijven. De aardappelen lagen op de bodem van het diep en waren verloren, maar ach, in het veen kijkt men niet op een turfje. De schepen werden in de vijftiger jaren meestal getrokken met behulp van kleine motorbootjes, die als een soort minisleepboot fungeerden. Gewoonlijk zat de schipper in dit bootje en stond zijn vrouw aan het roer op het grote schip. De vele bruggetjes waren natuurlijk een obstakel: ze moesten worden afgedraaid om het schip doorgang te verlenen. Gelukkig was er vaak een schoolkind in de buurt dat voor een kleine beloning wel even wilde helpen. Soms zei de schipper: “ik moet nog vier bruggen, ga je zover mee?” Dat betekende dat je met je fiets in de buurt van het schip bleef en er steeds voor zorgde dat elke volgende brug op het juiste moment werd afgedraaid en weer gesloten, zodat het schip ongehinderd kon doorvaren. Bij de laatste brug kreeg je dan 2 dubbeltjes of een kwartje. Dat was veel geld voor je gevoel en dat deze vorm van dienstverlening je een paar uur had gekost speelde geen enkele rol.

Weer andere Kalkwijksters die ook niet in de landbouw werkten waren kweker, kruidenier of kastelij. Er waren twee kruidenierswinkeltjes en ook twee café’s. Café Redeker lag tegenover de school. Er was een klein zaaltje met bijbehorend toneeltje. In dit zaaltje werden ouderavonden gehouden en kregen de kinderen gymnastiekles. Op dat toneeltje kwam begin december een grote leunstoel te staan bedoeld voor Sinterklaas. Het was dezelfde persoon die jaar in jaar uit voor Sinterklaas speelde: meester Pijbes, leraar aan de Ulo destijds gevestigd in Instituut Hommes aan de Parallelweg (“Parelleweg”). Meester Pijbes kwam vaak bij ons thuis omdat hij secretaris was van de landbouwvereniging waar mijn vader ook in het bestuur zat. Ik kende meester Pijbes dus heel goed. In mijn allereerste schooljaar kwam de Sint langs, ging in de grote stoel van het feestzaaltje zitten en riep enkele kinderen om beurten bij zich. Ik moest ook bij hem komen. Toen ik naast de sint stond dacht ik: die ogen, die bril, die stem, het lijkt meester Pijbes wel. Toch twijfelde ik geen seconde dat ik hier naast de echte goedheiligman stond.

In café Redeker werden ook de vergaderingen van de landbouwvereniging gehouden. Dat was een actieve vereniging en op de vergaderingen werden de agrarische problemen van alledag besproken. De gezamenlijke inkoop van kunstmest, zaaigoed e.d. werd daar geregeld. Als laatste punt op de agenda was er dan een “klokje” aan de borreltafel, waarna iedereen in een goede stemming weer op de fiets stapte. Behalve de landbouwvereniging was er voor zover ik weet maar één andere echte Kalkwijkster vereniging en dat was de voetbalvereniging KVC met een voetbalveld op Boven-Kalkwijk. Het verenigingsleven

was misschien niet zo uitgebreid, toch was er een hechte lokale gemeenschap. Dat kan het volgende misschien illustreren. Toen mijn moeder overleed in 1952 was het april. Voor een boer een tijd van ploegen, zaaïen en poten. Mijn vader stond daar plotseling alleen met 4 kinderen in leeftijd variërend van 2 tot 10 jaar. Hij had in die periode heel andere dingen aan zijn hoofd dan zijn werk. Andere Kalkwijkster boeren hebben toen al het werk dat in het voorjaar gedaan moet worden voor hem uitgevoerd. Ongevraagd en over geld werd niet gesproken.

De tuinbouwbedrijven, het waren er een stuk of 8, kweekten voornamelijk komkommers en tomaten. Als het op de boerderij niet druk was, hielp ik vaak mee met b.v. tomaten plukken. Dat was een mooie gelegenheid om een zakcentje te verdienen (van zakgeld was er bij ons geen sprake). In Sappemeer was er een groenteveiling waar deze producten verhandeld werden. Regelmatig gebeurde het dat er partijen van de allerbeste kwaliteit werden doorgedraaid en vernietigd. Niemand kon ons kinderen uitleggen waarom dat nodig was. Verder waren er een schoenmaker, een kolenhandelaar en een landbouwsmid, die ook fietsen en huishoudelijke artikelen verkocht. En een echte aannemer, de vader van onze juf. Daarnaast kwamen veel neringdoenden aan de deur. De melkboer en de bakker kwamen elke dag langs. Een "echte" kruidenier (van de Hoofdstraat) kwam 2x per week, de ene dag om het bestelboekje op te halen en de volgende dag om de bestellingen af te leveren. De lokale kruideniers hadden een beperkt assortiment. Als moeder tijdens het koken ontdekte dat er iets ontbrak, dan werden wij kinderen erop uit gestuurd om dat artikel bij één van die twee even te gaan halen.

En dan waren er nog de handelaren die met wat grotere tussenpozen aan de deur kwamen. Deze woonden niet allemaal op Kalkwijk. Dat waren de petroleumboer en de klompenboer, een man met een stijf been die achter een handkar liep en luidkeels verkondigde dat je bij hem houten klompen kon kopen. En de scheresliep met een prachtig versierde bakfiets met een groot vlieg wiel erop, waarover de band liep waarmee geslepen werd. Ergens laag zat een voetpedaal waarmee de scheresliep al trappend de hele machinerie in beweging hield tijdens het slijpen. De ijscoman kwam natuurlijk alleen langs "bij zomerdag". Zijn karretje leek wel wat op dat van de scheresliep, maar dan zonder wiel en voetpedaal en met een dakje van stof. De ijscoman kwam niet aan de deur maar reed luid bellend over Kalkwijk. Je probeerde dan een stuiver of een dubbeltje bij je ouders los te weken.

Soms lukte dat, maar dan was het ijskarretje vaak al te ver weg om er nog achteraan te gaan. Gelukkig had je de zekerheid dat hij over een uurtje weer terug zou komen. Hij moest wel, want Boven-Kalkwijk liep (toen nog) dood. Eigenlijk heette het allerlaatste stukje Kalkwijk officieel Kalkwijk-Lula, een vlek met een paar huizen.

Of de ijscoman hier omdraaide of al eerder, dat heb ik nooit kunnen vaststellen.

GESCHIEDENIS VAN STRUVÉ (SLOT)

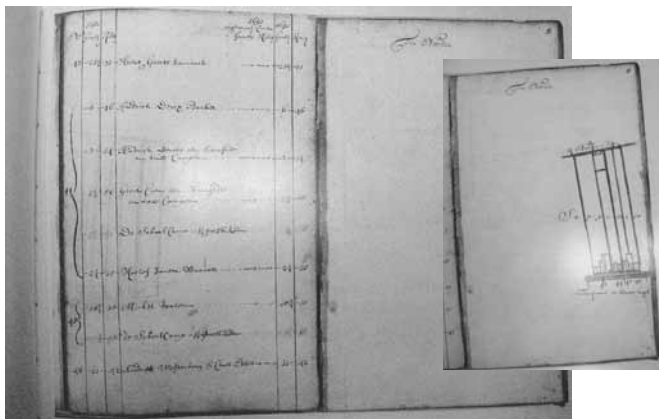
Frens Jonker

In Pluustergoud nr. 28 (december 2008) beloofde ik terug te komen op de “oudste” bewoners van het pand, dat we later kennen als “Struvé”.

Daan Hulsebos bood aan mij bij de zoektocht in het Groninger Archief ter zijde te staan. Allereerst zochten wij in de Rekeningen van de land- en heemhuren te Sappemeer van de rentmeesters, toegangsnr. 132.

Het Caartboek van Sappemeer

Naarmate er meer stukken veen ontgonnen werden, breidde de bevolking van Hoogezand en Sappemeer zich uit. Op de ontgonnen percelen vestigden zich verveners en boeren, ambachtslieden en schippers. Voor elk perceel, dat werd verhuurd, moest een bepaald bedrag worden betaald aan de rentmeester der venen van de stad Groningen. Dit bedrag was een erfpacht dat jaren en jaren hetzelfde bleef. Bij verkoping ging die pacht mee naar de nieuwe eigenaar. Het bedrag werd bepaald door de grootte van de percelen. Een goede administratie was noodzakelijk. Om die reden werd door de Burgemeester en Raad van Groningen aan ingenieur Jannes Tideman in 1690 opgedragen om alle stadsgronden in de Veenkoloniën op te meten en in kaart te brengen.

Het resultaat was het zogenaamde “Caartboek van Sappemeer” van 1691, een soort atlas van deze gebieden. Met behulp van deelkaartjes werden alle percelen tussen Martenshoek en de grens met het Oldambt getekend, waarbij alle percelen een nummer kregen. Elke linkerzijde van het boek vermeldde de betreffende pachter van elk perceel en de omvang van het stuk dat ze in gebruik

hadden (uit: NIEUW VAN DE BIJL, Driehonderdvijftig jaar scheepsbouw langs het Winschoterdiep, Blijham en Kerkmeijer, Hoogezand-Sappemeer, juni 1999). Wij moesten ons richten op nr. 44, eerste alinea. In dit gebied ligt ons pand met de bijbehorende landerijen.

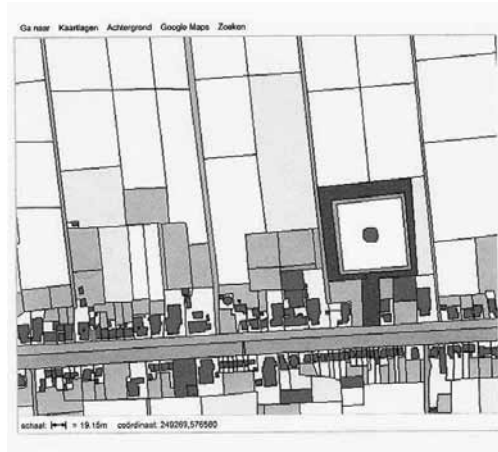
Bij de zoektocht moesten we rekening houden met de volgende mogelijkheden:

1. degene die de huur betaalt is bewoner en eigenaar.
2. degene die de huur betaalt is wel de eigenaar maar niet de bewoner.

Als voorbeeld de situatie zoals die gold in 1832:

In nr. 44 gaat het om 7 behuizingen:

1. J.L. van Calcar (pand 156)
2. Koenraad Schreuder
3. Weduwe Harm Nijdam
4. Evert Geert Klunder
5. Azing Jans Venema
6. Sivert Ronde
7. Hartog Levie van Geuns

We gingen vol enthousiasme aan het werk. Uiteindelijk kwamen we best wel ver. Vanaf 1700 konden we de eigenaren/c.q. bewoners terug vinden, maar waar het ons om ging, vast te stellen of het ook om logementhouders ging, lukte niet. Ook koopakten van voor 1831 vonden we niet.

Op advies van deskundigen als Taede Smedes, notaris Wortelboer en Sebo Abels richtten we ons op andere archiefstukken, o.a. oude rechterlijke archieven. Zonder resultaat. Iedereen hartelijk bedankt voor de adviezen, ook Daan bedankt.

Er is wel het één en ander over de vroege eigenaren/bewoners te vertellen. Zeker is, dat het veelal om doopsgezinden gaat.

In de zeventiende eeuw nam het aantal doopsgezinden in Sappemeer toe. Aanvankelijk bestond de doopsgezinde gemeenschap uit twee gemeenten: de Oude Vlamingen en de Waterlanders. In de jaren 1680-1690 vestigden zich menigste vluchtelingen uit de Palts in Sappemeer. De verhalen over doopsgezinde gemeenten verschillen nogal. Het aantal groeperingen loopt in de beschrijvingen zeer uiteen (zie Dop: Ernstige godsvrucht en gezond verstand, pag. 35 en op internet). Het aantal doopsgezinden in Sappemeer zou de helft bedragen van alle inwoners (Bert Dop: Ernstige godsvrucht. Een selectie uit de dagboeken van Foeke Wigles Gorter (1756-1836) leraar van de doopsgezinden in Sappemeer, Hilversum 2010, pag. 34 e.v.).

Het werd doopsgezinden niet altijd gemakkelijk gemaakt. Toen ze een kerk wilden bouwen in 1639 verzetten de gereformeerden zich en deden een beroep op de stad Groningen om de bouw te verbieden. Sommige mennonieten zouden “grouwelen” belijden en het had tot gevolg dat de stad de bouw verbood. In 1647 werd door de stad bepaald dat bij de ontginning van de venen in de Borgercompagnie “giene Mennonieten van Ucko Waalis gesintheijt” geen huurders mochten worden. De groep doopsgezinden waarop hier gedoeld werd waren de Ukwallisten. (Uko Wallis (1593-1653) was o.a. boer in Noordbroek, volgeling en later voorganger en leider van een strenge doopsgezinde groepering met mystieke trekken. De groep scheidde zich af van de Vlamingen en noemde zich Groninger Oude Vlamingen.)

Ze werden zo gevaarlijk geacht dat ze o.a. uit Borgercompagnie (hun hoofdvestiging in de regio) werden verjaagd.

De verdeeldheid onder de doopsgezinden bleef heel lang bestaan. Toen dominee Gorter in 1790 aantrad waren er nog steeds vijf andere leraren (Dop, pag. 35-39).

Ondanks die verdeeldheid speelden de doopsgezinden in het maatschappelijke en politieke leven een niet onaanzienlijke rol, dat gold niet alleen voor Sappemeer, ook in Hoogezand lieten ze van zich horen, hoewel hun aantal duidelijk geringer was (tegen 22% in Sappemeer stond 11% van de bevolking in Hoogezand, rond 1810). (Dop, pag. 75) In Sappemeer traden de doopsgezinden Tidde Jans Blaauw, als maire en Jan Luitjes van Calcar als o.a. gemeenteontvanger op de voorgrond. Andere vooraanstaande figuren, die een politieke rol speelden waren Augustinus Tammes ten Cate en Sijtze Alles Bakker. Enkele families, die genoemd worden in verband met pand 156.

A. De familie Joukes

Watze Joukes kocht in 1720 het betreffende huis en landerijen van ene Heero Tj(i)aarts Watze Joukes was getrouwd met Grietje Pieters van Noordbroek. (1754) Later trouwt hij met Heijltje Roelfs (weduwe van Derk Freerks (1779).

In 1723 heeft hij 10,25 gras land toegemaakt (dalgrond).

Watze Joukes was actief in de Vlaams Waterlandse gemeenschap (één der doopsgezinde kerken), namelijk als leraar van 1710 tot zijn dood in 1763. Zijn vader Watze Joukes was diaken geweest bij dezelfde doopsgezinden.

De familie Ten Cate

Tamme Augustinus ten Cate, geboren in 1699, als zoon van Augustinus Tammes. Augustinus was landbouwer, brouwer en watermulder in Sappemeer. Hij overleed in 1763. Zoon Tamme is koopman in het Kleinemeer en gebruikt in de Borgercompagnie op de Honderd Roeden no. 1 tot en met 5. Tamme trouwt op 25 augustus 1737 in Sappemeer met Trijntje Douwes geboren op 8 februari 1712 (Abels: Doopsgezinde families, deel 1, pag. 201).

Dit echtpaar speelt m.i. een belangrijke rol in het maatschappelijke leven in Sappemeer en omstreken.

In het Schuldprotocol van Sappemeer (Zie Abels, pag. 201 en verder) kunnen we lezen dat Ten Cate met zijn vrouw min of meer de rol spelen van bankier. Aan een groot aantal streekgenoten (al of niet geloofsgenoten?) lenen ze geld uit, bedragen van 100 tot enige duizenden guldens. Zo'n dertig keer worden transacties genoemd. Ook nemen ze deel in verhandeling van schepen. (voorbeeld: "730-1627-Schuldprotocol van Sappemeer-fol.172v.-21juni 1768-21 juni 1768-Arnoldus Dijkhoff, mr. Smid te Martenshoek, cedeert aan vrouw Trijntje Douwes, weduwe van Tamme Augustinus, 256 gld. 1 st. 2 d. zijnde twee resterende termijnen ten laste van schipper Jan Jacobs, in de Borgercompagnie onder Veendam, wegens geleverd ijzer aan een nieuwe snabbeschuit door Hermannus Wijnkes Bijholt getimmerd. Zie verzegeling d.d. 14 mei 1768).

Wanneer Tamme komt te overlijden gaat zijn weduwe Trijntje Douwes, al of niet gesteund door haar zoon, op dezelfde voet verder. Vlak voor het overlijden van Tamme (1763) doen ze een schenking aan de “vereinigde Waterlandse en Vlaamsche doopsgezinde gemeente in Sappemeer daar Harmen Jacobs leeraar was”. Het betreft een huis en land bij 't Achterdiep en Slochter dalen.

In 1782 verkoopt Trijntje Douwes aan “cornet A. Piccardt en mevrouw Gesina Piccardt, geboren Swijgman (ehel.) een behuizing, heemstede met de landerijen daartoe behorende, waaronder een kamp doende aan de schoolmeester van het Kleine Meer 16 gld. Huur, gelegen in Sappemeer no. 44”. Het gaat hier om het pand 156, voor 4800 gld. In alle rekeningen van de rentmeesters wordt dit schoolkamp steeds apart genoemd. Op 1 mei 1785 overlijdt Trijntje Douwes.

In het Schuldprotocol van Sappemeer-fol. 26-28 november 1785 wordt over de nalatenschap geschreven. (Abels, Doopsgezinde families in de Groninger Veenkoloniën en Selwerd. (1586-1811) Eexterzandvoort 2011, pag. 201 en verder)

Een zoon van Tamme Augustinus en Trijntje Douwes, Augustinus Tammes ten Cate trouwt met Niesje Jans ten Cate (1765). Hun zoon Tamme Augustinus trouwt op zijn beurt met Jantje Fiepkkes Coolman (1800). Hun zoon Augustinus Tammes ten Cate trouwt in 1845 met Christina van Calcar. (niet met de weduwe van Jan Luitjes van Calcar, zoals eerder is vermeld in Pluustergoud nr. 27, juni 2008, pag. 25).

Christina van Calcar is de dochter van Jan Luitjes van Calcar.

De familie Van Calcar

Jan Luitjes van Calcar (1779-1843), getrouwd met Trijntje Alles Bakker. Jan Luitjes was met zekerheid bewoner, eigenaar en logementhouder in het bewuste pand (156).

Jan Luitjes had huis en heem gekocht in het jaar 1800 van Meerten Sjoerts voor 7950 gulden. Meerten Sjoerts was op zijn beurt eigenaar geworden door pand en bijkomende landerijen te kopen van cornet Piccard voor 6000 gld. (1787) (zie boven).

Jan Luitjes van Calcar was doopsgezind en speelde binnen de kerk een belangrijke rol. Zo was hij o.a. mede-directeur van het kerkelijk fonds. Ook in het maatschappelijke leven deed Jan Luitjes van zich spreken. Zo was hij jaren gemeenteontvanger (in zijn pand was toentertijd het gemeentehuis gevestigd), luitenant van de Landstorm. Hij trok ten strijde tegen de Belgen in de Tiendaagse Veldtocht (1831). In een brief aan zijn kinderen verhaalt hij over de overwinning bij Leuven.

Enigszins verbazing wekken de verhalen over feesten en drankmisbruik in de zaak van Jan Luitjes. Zo werd in zijn zaak in 1828 een bal en concert gegeven, waarbij de dominee van Zuidbroek, ene Tinga, dronken moest worden afgevoerd.

Het jaar daarop werden er draverijen georganiseerd bij Jan Luitjes, de hoofdprijs was vier “Gouden Willems” (vier gouden tientjes), door plaatselijke notabelen geschonken. Dominee Gorter smaalt in zijn dagboek, waarin al deze verhalen te lezen zijn, dat Jan Luitjes “slechts voor mooi beursje” zorgde. Ook werd er gekaart bij Van Calcar om grof geld. Al eerder, in verhalen over de scheve schaatsen van Jan Luitjes, bleek de lust tot lonken naar andere vrouwen. De bovengenoemde Jantje Fiepkkes Coolman was één van zijn scharreltjes.

Duidelijk is, dat Jan Luitjes van Calcar van alle markten thuis is. Zo is hij in 1833 in opdracht van Harm Wicher Patje verkoper van een scheepswerf op Foxhol. Patje had de werf in 1828 gekocht. (Nieuw van de Bijl, Driehonderdvijftig jaar scheepsbouw langs het Winschoterdiep, 1650-1999. Ger Blijham, Wicher Kerkmeijer, Hoogezand-Sappemeer 1999; pag. 75 en 250-251).

Wanneer Jan Luitjes van Calcar sterft in 1843 wordt het bedrijf tijdelijk gerund door Luitje Reinders van Calcar. Kort daarop wordt Augustinus Tammes ten Cate, getrouwd met Christina van Calcar, dochter van Jan Luitjes, de eigenaar (1845).

In 1863 verkoopt Augustinus Tammes te Cate Sectie B, de nummers 156, 170, 171, 172, 173 en 174 (nummer 44) aan Jan Willem Struvé en Janna Heeres. Aan de rentmeester van de stad Groningen moet jaarlijks vier gulden en zes en een halve cent huur worden betaald.

De verkoopprijs komt op één en negentig honderd gulden. De naam “De Witte Linden” werd veranderd in Hotel Struvé.

TRANSCRIPTIE VAN BIJBEHORENDE OORKONDE UIT 1671

Grondaankoop begraafplaats te Hoogezand

Harm Jan Frese

Johan Wifringk joncker ende hovelinck betuige met desen

openen versgelden brieff, dat voor mij gecoomen ende erscheenen zijn d'E (de edele) Roeleff Kuipper ende Dewertjen

Hogezandt echtelujden, als arffgenaemen van wijlen Abraham Frericks Hogezandt, bekanden ende

beleden voor haar ende haare arffgenaemen, altoo sij wegens haare affgegravene landt tot het kerckhoff

ende anders op het Hogezandt, als mede de affgegravene laene nae Colham volgens gedacne roijenge

ende gemaecte meetzedul, bij de rentemr (rentemeester) Tiassens ende bouwmr (bouwmeester) Wilts, de vergoetsinge van

de stad Groningen pretendeerden; te weeten: vijff hondert ses en vijftich roeden landt, tot het kerckhoff geemploijeert, liggende voor an de wech, met twee hondert sestien roeden nae Colham, mits-

gaders het maecken van de laane ende landt, waer over sij met de stad waeren overeengecoomen

volgens resolutie van den 11en (den) januarij jongst, ende daer voor in genere sullen hebben te genieten, een

somma van ses hondert vijff ent seventich car. (carolus) guldens; welcke penningen comparanten verclaarden

van d' (de) heer B Tiassens als rentemr (rentemeester) der stadts veenen, den laasten met den eersten ontfangen

te hebben, voorn. (voornoemde) stad voor goede betalinge bedanckende ende absolute-lijcken quiterende, tot dien

einde haer recht van 't selve, an dese stad deden cederen, sonder eenige eigendoom dien angaende

hebben te pretenderen met belofte het gecedeerde vrij te leveren ende waeren voor alle actien

ende aenspraecken, onder verbandt van haere goederen, met submissie van rechten ende reale executie

sonder argelist. Dat oirconde ick joncker ende hovelinck opgemaakt met mijn aengeboornen adelijcken segell nevens naems onderschrijvinge. Actum Groningen in den jaare onses Heeren duijsent ses hondert eenent seventich, den elfften februarij.

Samenvatting:

Johan Wifringk koopt namens de stad Groningen van de erfgenamen van Abraham Frericks Hogezaandt enige stukken land voor het aanleggen van een kerkhof en een toegangslaan te Hogezaand. Roeleff Kuipper en Dewertjen Hogezaandt ontvangen voor de gronden - gelegen op de stadsplaatsen 141 en 142, vooraan - 675 carolus guldens. Hoewel de akte op 11 februari 1671 is opgemaakt, wordt in 1669 reeds melding gemaakt van het nieuwe kerkhof op het Hogezaand.

Onderaan deze charter hangt een beschadigde zegel van Johan Wifringk.

Bronnen:

Groninger Archieven, toegang 1468, inventarisnummer 202; toegang 1605, inventarisnummers 81 R (1669) en 332 R (1670)

ZELFDE PLAATS, ANDERE FOTO

Gerrit Stuit

Sappemeer Slochterstraat, omstreeks 1915

De tekst op de ansichtkaart, gestempeld 27 maart 1918, verraadde reeds de locatie van deze bijdrage aan de rubriek “Zelfde plaats, andere foto”. Het gaat namelijk om de “lommerrijke” Slochterstraat, een kleine honderd jaar geleden.

Links op de foto zien we het hekwerk, dat de tuinen behorende bij de villa's van de familie Bakker scheidde van de Slochterstraat. Deze tuinen, voorzien van vijvers en bruggetjes strekten zich uit tot meer dan halverwege de huidige Dr. Aletta Jacobsstraat.

Het markante gebouw rechts op de foto is in de tweede helft van de 19e eeuw gebouwd en had voornamelijk een functie ter dienste van de in de nabijheid staande Rijks Hogere Burgerschool en zo mogelijk ook van de Rijksbelastingen.

Zo woonde omstreeks 1888 Eppo Scheffer als leraar van de RHBS in het pand. Later werd het pand bewoond door de familie Tinga, kassier van beroep, en omstreeks 1915 door de families Vogelenzang (Rijksontvanger der Belastingen) en Meerkerk (directeur van de RHBS).

Het pand op de achtergrond werd bewoond door de familie Smith; thans door de familie Kostwinder.

Uitgave: M. Roukes, Sappemeer No 1

Collectie: G.J. Stuit (S-201)

Sappemeer Slochterstraat, anno 2011

Hoewel de oude bomen zijn verdwenen, is de Slochterstraat ook nu nog een fraaie bomenrijke straat.

Omstreeks 1935 is de tuin van de aan de Slochterstraat grenzende villa Bakker opgeofferd aan woningbouw. De villa bleef tot midden jaren vijftig van de vorige eeuw voortbestaan als “Huize Edzes”, waarna de bioscoop “Centrum Theater” op deze locatie was gevestigd. Eén van de eerste huizen die op het voormalige grondgebied van de villa werd gebouwd (±1936) was dat van huisarts Gischler, de latere schoonzoon van de Rijksontvanger Vogelenzang, die eerder aan de overzijde van de straat had gewoond.

Het statige pand aan de oostzijde van de straat is omstreeks 1937 afgebroken. Hiervoor in de plaats zijn twee dubbele woningen gekomen.

De oorspronkelijke bewoners hiervan waren (van zuid naar noord gerekend) de families Schoenmaker (hoofd der school), Scheerens (amanuensis RHBS), Turkstra (schoolhoofd) en Stokkel (groentenkweker).

Collectie: G.J. Stuit (267-7; S-202)

GRAAF ADOLF IS GEBLEVEN, IN FRIESLAND IN DEN SLACH ...

Door Wim A.H. Rozema

De jaarlijkse voorjaarsexcur­sie, met dit keer als thema “RAAKVLAKKEN MET DE TACHTIGJARIGE OORLOG IN HET GRONINGERLAND”, is wederom een succesvolle trip geworden. Met een antieke bus van het Busmuseum Hoogezand ging de tocht langs Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Scheemda, Heiligerlee, Westerlee, Winschoten, Wedderveer, Wedde, Vlagtwedde, De Weite, Bourtange, Rhederveld, Bellingwolde, De Lethen en

In het kampement te Kloosterholt

Oudeschans. In Heiligerlee werd

een bezoek gebracht aan de kampementen van de verschillende “legers”, die 444 jaar na dato, in en rond het Kloosterholt, de Slag bij Heiligerlee, waarbij graaf Adolf op 23 mei 1568 het leven liet, gingen naspelen.

De excursie kreeg bijzondere diepgang door de informatie van de reis­leider op deze dag, de heer Henk Pol van de Historische Kring Menterwolde.

Reis­leider Henk Pol geeft uitleg op de wallen van Bourtange

JERRY AND HIS VAMPIRES

Zij zetten een nieuwe trend begin jaren 60 van de vorige eeuw

Jan Pekelder

Het begint allemaal vroeg in de jaren 60 van de vorige eeuw in Sappemeer, met het optreden van een shufflegroepje in het Centrumtheater. The Cocktailbrothers bestond uit Gert Jan Milius, Albert Pol, Rieks Folgerts en Henk Heikens. Op de eerste rij in de zaal zit op dat moment ook Johan Raspe en het enige wat hij dan denkt is: 'dit wil ik ook!' Johan zong al veel thuis op zijn kamertje (af en toe begeleid door Rieks Folgerts die vlak bij woonde), geïnspireerd door moeder Raspe die bij de Wyoka's zong.

Op de Ulo treden Albert Pol en Gert Jan Milius samen op tijdens een schoolavond, net als Gerrie Aoyo. Een poging om samen een bandje te vormen loopt uiteindelijk op niets uit. Tot er opeens een doorbraak is met de komst van Hans Kegner, die gevraagd wordt door Gert Jan Milius. En dan in juni '62 zijn The Vampires een feit: Hans Kegner op solo-gitaar, Johan Raspe zang, Klaas Brouwer op drums, Albert Pol op gitaar en Gert Jan Milius op basgitaar. Niet veel later stappen Hans en Gert Jan er alweer uit en richten een eigen bandje op: The Ventunes. Albert Pol nu op basgitaar, Rieks Folgerts en Gerrie Aoyo komen erbij en Klaas Brouwer wordt vervangen door Kassie Hendriks, die niet veel later wordt opgevolgd door George Pol terwijl Gert Jan weer terugkomt van The Ventunes en Albert Pol vervangt op basgitaar. Maar na al dit gewissel zijn ze daar dan met hun nieuwe naam: Jerry and his Vampires. De uiteindelijke bandleden zijn Johan Raspe, Rieks Folgerts, George Pol, Gerrie Aoyo en Gert Jan Milius.

The Cocktailbrothers, Gert Jan Milius, Rieks Folgerts, Henk Heikens en Albert Pol

Johan Raspe, Albert Pol, Gerrie Aoyo, Rieks Folgerts en Klaas Brouwer repeteren in het Centrumtheater

grote animator voor opkomende bandjes in de regio. Hij wil dat de jeugd iets te doen heeft op zondag en vindt ook dat je met een grote zaal (800 plaatsen) wel wat meer publiek mag trekken. Er wordt op zondagmorgen geoefend en tijdens de pauze van de films op zondagmiddag wordt er opgetreden. Vooral bij films van bv. Elvis Presley of Cliff Richard is de pauzemuziek een succes.

Thuis repeteren met de zelfgemaakte geluidsboxen

In het begin is er nog helemaal geen apparatuur en wordt er gespeeld met ingebouwde radio's in een grote geluidskast. Die kast is zo groot, dat hij niet overal naar binnen kan en er moet uiteindelijk een stuk afgezaagd worden. Bandjes houden elkaar in die tijd scherp in de gaten wat betreft geluidsinstallaties en instrumenten. Later maakt Gerrie Aoyts de radiokasten zo mooi en degelijk, dat andere bandjes er jaloers op zijn. Wie ook jaloers was, was Rieks Folgerts. Tijdens een Teenagershow in Siddeburen komen The Javelins aanzetten met een heuse 'echo'. Nou, dan had je als

concurrent dus meteen het nakijken en de strijd bij voorbaat verloren. Rieks moet daar dus 'even iets aan doen'. Via de achteringang klimt hij stilletjes het toneel op en met een paar snelle halen worden de aansluitdraden van de echo doorgesneden. Of dat de uiteindelijke oorzaak van de overwinning is geweest is niet duidelijk, maar The Vampires worden wel nummer 1 met Melody in F.

Gerrie Aoyts, Pieter Struik, George Pol, Gert Jan Milius en Johan Raspe. Op de foto ontbreekt Rieks Folgerts

Er zijn in die tijd veel Teenagershows met veelbelovende prijzen, zoals een avondvullend optreden op een toplocatie, of spelen in het voorprogramma van een topband. Maar meestal zijn dat loze beloften. Op zo'n avond in Coevorden, met Rieks als speaker van de band, treden zij als eerste op. 'Niks aan de hand, wie stoan nummer ain!' Na het volgende bandje is er volgens Rieks nog steeds niets aan de hand. Maar na het vijfde bandje kan de kreet 'niets aan de hand' de prullenbak in en druipen The Vampires stilletjes af na dit mislukte optreden. Geen wonder ook met de indo-rock van The Hartung Sounds als concurrent - zij spelen een thuiswedstrijd!

In Dwingelo is een optreden voor Radio Luxemburg te winnen. Het gaat goed, Johan zingt het nummer 'Till there was you' van The Everly Brothers. Tot ieders verrassing worden ze nummer 1. Van het beloofde radio-optreden kwam uiteraard niets terecht.

Soms is de logistiek een probleem. Bijvoorbeeld op vrijdag en zaterdag, als

Optreden in de Baby-bar

baan op, Rieks verdwijnt uit de bediening en George Pol die in de slagerij van zijn vader niet gemist kan worden, wordt tijdelijk vervangen door Kassie Hendriks. Bijna vier maanden duurt dit sprookje, dat uiteindelijk uitdraait op een financiële strop. Afsproken was dat naast kost en inwoning er een vergoeding zou worden uitbetaald aan de ouders van de bandleden, maar daar is dus nooit een cent van gezien. Toen duidelijk was dat het spel niet helemaal eerlijk gespeeld werd stopten de jongens en keerden berooid maar met een hoop mooie ervaringen terug naar Sappemeer.

Langzamerhand worden de instrumenten en de geluidsinstallatie beter. Er komen versterkers, luidsprekerboxen, microfoons, nieuwe gitaren en een goed drumstel. Rieks werkt inmiddels weer bij Hotel Braams. Maar dan is er plotseling een optreden op zondagmiddag. Hij vraagt de baas of hij daarvoor vrij kan krijgen. Maar die is onverbiddelijk en 'nee is nee'. Tja, dan maar op een andere manier en Rieks knijpt er stiekem tussenuit. In zijn oberkostuum verdwijnt hij in het al klaar staande bestelbusje, op weg naar het optreden. De volgende dag, maandag, lag zijn ontslagbrief al klaar en dit betekent het einde van zijn carrière bij Hotel Braams. Natuurlijk kende de band ook de nodige spanningen. Vooral tussen Rieks en Johan.

Als Rieks (die het muzikaal niet zo nauw nam) dacht het met twee akkoorden wel af te kunnen en Johan hem dan toeschreeuwde dat het er drie moesten zijn, dan was er heibel in de keet.

de groep met het bestelbusje op pad moet. George Pol is de enige met een rijbewijs en moet zodoende het busje besturen, maar Pa Pol wil dat George eerst de slagerij schoonmaakt voor hij vertrekt. De tijd gaat dringen, Johan en Rieks worden ongeduldig, George wordt heel kwaad maar Pa Pol geeft geen krimp. 'Nou den moar nait douz'n, eem 'n sigaretje en den goan we' - en dan is het racen om op tijd te komen. Als Gerrie Aoyts in dienst moet in Hohe (Duitsland), wordt er al op tijd naar een opvolger gezocht. Dat wordt Pieter Struik, die de Fender Jaguar van Gerrie overneemt. In Hohne zit Gerrie inmiddels niet stil en weet enkele optredens te regelen in de Baby-Bar in Bergen (vlakbij Hohne). Twee volle vakantieweken wordt er zes avonden in de week in Duitsland opgetreden, tot volle tevredenheid van de kroegbaas. Die komt niet veel later naar Sappemeer met het aanbod voor de band om een langere periode in de Baby-Bar in Bergen te komen spelen. Daar hebben de jongens wel oren naar, van de ene op de andere dag professionaal worden, dat klinkt goed! Johan zegt zijn

Een van de eerste optredens van Johan en Rieks samen begin jaren 60 te Scheemda

Optreden Albert Pol, Rieks Folgerts, Johan Raspe, Gerrie Aoyo en Kassie Hendriks met zelf-gemaakte luidsprekerbox

“Hou ken ik dat nou zing’n as doe dat nait speulst!” Voor Rieks was Hank B. Marvin, de leadgitarist van The Shadows, het grote voorbeeld. Andere voorbeelden waren The Blue Diamonds, The Everly Brothers en natuurlijk Cliff Richard. Bij cafetaria Heikens stond een jukebox, waar de jongens altijd op zondagmiddag heen gingen, als er geen optredens waren. Hier hoort Johan voor het eerst “Since you broke my heart” van The Everly Brothers. Dit nummer is de directe aanleiding voor Johan en Rieks om samen veel meer Everly Brothers te gaan zingen i.p.v. Blue Diamonds.

Hier wordt dan ook de kiem gelegd voor de latere Askay Brothers – een naam die ze overnemen van een ander bandje dat er mee gestopt was – en waar ze later ‘wereldberoemd’ mee zijn geworden. Nadat er zondagochtend niet langer in de bioscoopzaal van Milius gerepeteerd kan worden, verhuist het hele spul naar cafe het Centrum, thuishaven van Rieks. Hier is het op zondagmorgen tijdens de repetities vaak groot feest. De feesten worden zaterdagavonds voortgezet bij hotel Struve in de Sociëteit met de club Tip Top Tunes. Huisbandjes zijn hier The Vampires en The Ventunes. Op zeker moment meent een ijverige politieagent toch eens een kijkje te moeten nemen in dit ‘hol der verdorvenen’. Hij treft er een donkere ruimte, slechts verlicht door een paar kaarsen en hij besluit ter plekke de tent te sluiten. “Veuls te gevaorlik”. Later zou een en ander een vervolg krijgen in cafe de Tibbe in Sappemeer, met de bekende club van High Society.

In ’66 moet ook Rieks in dienst. Het wordt steeds moeilijker om regelmatig bij elkaar te komen om te repeteren en Johan heeft niet het goede gevoel bij de muziek die op dat moment populair wordt zoals van The Pretty Things of The Who. Hij heeft daar helemaal niets mee en kan het ook niet goed zingen. Gerrie Aoyo neemt de zang nog een tijdje gedeeltelijk voor zijn rekening maar ook dat is niet echt bevredigend en in ’67 besluiten ze met elkaar er dan toch maar definitief een punt achter te zetten. Zo komt er een einde aan het Vampire tijdperk. Muzikaal blijft Hoogezand Sappemeer goed mee doen en nemen The Rakes het stokje over van The Vampires (zie nr. 27 van Pluustergoud).

Reünie 2006 - Gert Jan Milius, Rieks Folgerts, Johan Raspe, George Pol en Gerrie Aoyo

ON SITE GESCHIEDENISLES IN DURCHGANGSLAGER WESTERBORK

Wim A.H. Rozema

Secretaris HVHS even terug in zijn oude vak

In de eerste week van de maand mei wordt er ook in onze gemeente ruime aandacht besteed aan de Tweede Wereldoorlog. Niet alleen door de ouderen onder ons, maar met name ook door de schooljeugd. De leerlingen krijgen les op school, kijken naar documentaires, luisteren naar gastsprekers en ze gaan er soms op uit, om ter plekke waar te nemen, wat er zich tijdens de oorlogsjaren heeft afgespeeld. Zo ook de leerlingen van groep 8 van de Openbare Van Heemskerckschool in Hoogezand.

Nadat ze in de klas de nodige achtergrondinformatie hadden verwerkt, gingen deze “groepachters” onder leiding van de secretaris van de Historische Vereniging en voormalig docent Geschiedenis en Staatsinrichting, Wim Rozema, naar Durchgangslager Westerbork. Nadat de leerlingen in het Herinneringscentrum een rondleiding met daaraan gekoppeld een aantal opdrachten hadden afgewerkt werd het kampterrein bezocht. Hier vertelde Rozema over de Jodenvervolging en over het leven in het kamp.

Bij het monument – het stootblok en de oprijzende spoorrails – las Rozema voor uit zijn publicatie “In de verte staat een verlicht gebouw, treinen naar het eindpunt der beschaving...”. Gesproken werd over de jodentransporten per trein over het baanvak Hooghalen, Onnen, Waterhuizen, Kropswolde, Martenshoek, Hoogezand-Sappemeer, Sappemeer-Oost, Scheemda, Winschoten, Nieuwe Schans naar het Vernichtungslager Auschwitz in Polen. De leerlingen waren geboeid door Rozema’s betoog en er waren vele vragen. Met name de geciteerde getuigenissen uit de documentaire “Shoah”, uitgesproken bij het monument op de stille vlakte, maakten bij de leerlingen en begeleiders grote indruk.

SPOORSTRAAT-KIELDIEP

de geschiedenis van een wijk 1956 - ca. 1990

Manfred Ahlte

Ontwikkeling en uitvoering van het uitbreidingsplan in onderdelen Spoorstraat-Kieldiep

Een van de eerste aanzetten tot de ontwikkeling van de wijk Spoorstraat-Kieldiep dateert van 13 oktober 1956. Het architectenbureau Kuiper, Gouwetor, De Ranitz en Bleeker uit Rotterdam geven een toelichting op het partiële uitbreidingsplan in onderdelen "Spoorstraat". Zij schrijven dat het partiële uitbreidingsplan een nadere mogelijkheid vormt tot ontsluiting van een van de nog in het uitbreidingsplan in hoofdzaak aangewezen gebieden voor woningbouw. Op 2 november 1956 geeft de directeur Gemeentewerken advies aan het college van Burgemeester en Wethouders over het door het architectenbureau aan het gemeentebestuur van Hoogezand-Sappemeer aangeboden partiële uitbreidingsplan in onderdelen "Spoorstraat". Hij stelt voor om het nieuwe plan "uitbreidingsplan Spoorstraat-Kieldiep" te noemen om verwarring met het al bestaande plan Spoorstraat te voorkomen. Op 20 december 1956 besluit de Gemeenteraad tot voorbereiding van het uitbreidingsplan in onderdelen Spoorstraat-Kieldiep.

De grenzen van de wijk vormen de spoorbaan in het noorden, de Spoorstraat in het westen, nu de Gorechtlaan, de Burgemeester van Roijenstraat in het zuiden en het Kieldiep in het oosten.

Door deze ontsluiting wordt bereikt dat de Burgemeester van Roijenstraat een minder geïsoleerde ligging krijgt in de totale structuur. De architecten geven voorkeur dat de nieuwe wijk door zijn langgerekte vorm via een oost – west tangent toegankelijk wordt.

Aan de zuidzijde van deze hoofdader bestaat de hoofddeling door een zestal blokken met 4 woonlagen. Daartussen worden, iets terugliggend, twee eenheden met eengezinswoningen en 3 eenheden met 3 woonlagen geprojecteerd.

Aan de noordzijde van de hoofdader willen de architecten een drietal eenheden met eengezinswoningen met 3 bijzondere elementen realiseren. Deze bijzondere elementen bestaan uit een ambachtsschool in het westen, in het midden een verenigingsgebouw en een blokje drie hoog. In het oosten komt een winkelgalerijtje. Achter het winkelgalerijtje is de hoogbouw in drie etages te zien.

In het plan is ook ruimte gereserveerd voor een lagere school in het uiterste noordoosten en voor twee kleine kleuterscholen. In de zuidwesthoek wordt de mogelijkheid voor de vestiging van bedrijven open gehouden.

Het gehele plan bestaat uit:

- 401 eengezinswoningen inclusief woningen voor ouden van dagen
- 243 woningen in drie woonlagen
- 192 woningen in vier woonlagen
- 836 woningen bij elkaar opgeteld

De directeur Gemeentewerken merkt op dat in het plan van het architectenbureau alleen arbeiderswoningen gebouwd zullen worden. Hij mist een bepaald percentage middenstandswoningen. Hij constateert dat sommige achtertuinen maar 5 m diep zijn, waar dan nog een sloot van 1,5 m van afgaat!

Op 31 mei 1957 stelt de gemeenteraad het door het architecten bureau aangepaste “partieel uitbreidingsplan in onderdelen Spoorstraat-Kieldiep” vast. Geen twee jaren later komt het tot herziening van het uitbreidingsplan in onderdelen Spoorstraat-Kieldiep. Op 2 april 1959 besluit de gemeenteraad tot aanpassing van het oorspronkelijke uitbreidingsplan. Het gemeentebestuur is van mening dat het oorspronkelijke plan te weinig ruimte biedt voor openbare en bijzondere gebouwen, vooral voor scholenbouw. De in de noordoost hoek geprojecteerde ruimte voor openbare en bijzondere gebouwen wordt belangrijk uitgebreid. Op deze plek wil het gemeentebestuur graag een technische school laten bouwen, de latere prof. ir. L.H. de Langenschool. Deze wijziging heeft tot gevolg dat de in de het oude plan geprojecteerde winkelbebouwing meer naar het centrum van het plan wordt verplaatst. Tijdens de verdere ontwikkeling van het plan wordt duidelijk dat weinig animo bestaat voor vestiging van bedrijven in de zuidwesthoek van het uitbreidingsplan.

Het aangepaste uitbreidingsplan bestaat nu uit:

344 eengezinswoningen; 192 woningen in 3 woonlagen; 160 woningen in 4 woonlagen; 13 woningen bij winkels (709 woningen bij elkaar opgeteld).

Op de voorgrond de Spoorstraat Zuid met loodrecht daarop de Erasmusweg. Links de in aanbouw zijnde christelijke Ulo/Mavo Rehoboth, Erasmusweg 1.

Op de achtergrond de in aanbouw zijnde flat aan de Genestelaan.

Op de hoek van de Erasmusweg en de Spoorstraat Zuid het huis van de familie Visscher. (1965)

In 1986 werd het voormalige Pronkterrein op de hoek van het Kieldiep en de Burgemeester van

Roijenstraat ontwikkeld. Het oorspronkelijke bouwplan omvatte de bouw van 29 woningen. 17 woningen werden vrij snel verkocht. In december 1988 bleken 11 woningen in de premie C-sector nog niet gerealiseerd te zijn. Het waren woningen van het type vrijstaande gezinswoningen, geschakeld door een aangebouwde garage. Deze woningen werden enkele keren met bedroevend slecht resultaat in de verkoop gebracht. Het oorspronkelijke plan werd aangepast. De 11 vrijstaande woningen werden vervangen door 12 twee-onder-een kap woningen.

Wonen in Spoorstraat - Kioldiep eind tachtiger jaren

Wij zullen enkele aspecten van het wonen in de wijk Spoorstraat-Kioldiep de revue laten passeren zoals de ruimtelijke structuur van de wijk en de aanwezige voorzieningen, de bevolkingssamenstelling en de woonruimteverdeling tegen het einde van de 80tiger jaren.

Ruimtelijke structuur van de wijk

Het grootste gedeelte van de wijk is gebouwd in het begin van de zestiger jaren. De wijk wordt aan de noordzijde afgesloten door de spoorbaan Groningen – Nieuweschans, aan de oostzijde door het Kioldiep, aan de zuidzijde door de Burgemeester van Roijenstraat en aan de westzijde door de Gorechtlaan.

Het overdekte winkelcentrum de Hooge Meeren ligt ten zuidoosten en is vanuit de wijk goed te bereiken. Eind jaren tachtig had de wijk al een klein winkelcentrum. Hierin waren gevestigd een Surinaams afhaalcentrum, een Turkse bakker, een cafetaria, een chinees afhaalcentrum, een supermarkt en een fitnesscentrum. De wijk is met het openbare vervoer goed te bereiken en beschikt zelf over een spoorwegstation. De van west naar oost verloopende Erasmusweg splitst de wijk op in twee delen. Ten noorden van deze straat lopen straten, die uitkomen tegen de spoorbaan en dan weer terugbuigen naar de Erasmusweg. Aan deze wegen staan in veel groen ingebedde laagbouwoningen. Ten zuiden van de Erasmusweg staan portiekflats, die in een U-vorm zijn neergezet. Tussen elke U staat een rechte losstaande flat. Tussen een rechte flat en een in u-vorm gebouwde flat is een grote open ruimte. Hier zijn speelvoorzieningen voor de kinderen uit de buurt aangebracht. De onderwijsvoorzieningen bestaan uit een christelijke lagere school, een openbare lagere school, een school voor beroepsopleiding en een centrum voor volwasseneneducatie. In het wijkcentrum Spokie is een peuterspeelzaal gevestigd. De scholen in de wijk worden ook door kinderen van buiten de wijk bezocht. In de zestiger jaren werd een sporthal gebouwd. Aan de Erasmusweg staat de Apostolische kerk.

De bewoners

In de wijk Spoorstraat-Kioldiep woonden op 1 januari 1989 3.189 personen. Dit was 9% van de totale bevolking van de gemeente Hoogezand-Sappemeer. Tot 1980 was er sprake van toename van de bevolking in de wijk. Tussen 1980 en 1988 nam het aantal inwoners gestaag af. Pas in 1988 werd het tij gekeerd en nam de bevolking weer toe.

In 1988 woonden in de wijk Spoorstraat-Kioldiep 488 bewoners met een buitenlandse nationaliteit, iets meer dan 15% van de totale bevolking van de wijk. De wijk Spoorstraat-Kioldiep was in 1988 in de gemeente Hoogezand-Sappemeer de wijk, waar de meeste bewoners met een buitenlandse nationaliteit woonden. 389 bewoners waren aanhangers van de mohammedaanse godsdienst.

Volgens schattingen van de stichting Welzijnsbevordering woonden per december 1986

83 Turkse gezinnen, 7 Marokkaanse gezinnen en 100 Surinaams/Antilliaanse gezinnen in de wijk. Uit analyse van de leeftijdsopbouw van de bevolking van de wijk blijkt dat de gemiddelde leeftijd lager is dan in de overige wijken van Hoogezand-Sappemeer. In 1990 kwam wel een kentering in de leeftijdsopbouw. Heel langzaam begon de wijk te vergrijzen. De leeftijd van de flatbewoners lag lager dan de leeftijd van de bewoners van de laagbouw. Meer dan de helft van de hoofdbewoners van de flats was jonger dan 34 jaren. Bij de laagbouw was 80% van de bewoners ouder dan 34 jaren. De grootste groep hoofdbewoners in de flats was 25 – 34 jaren, de grootste groep in de laagbouw is was tussen de 35 en 44 jaren oud. Bij de laagbouw waren de hoofdbewoners wat gelijkmatiger verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën.

Typerend was ook dat bijna de helft van de huishoudens in het flatgedeelte van de wijk bestond uit alleenstaanden. Bij de laagbouw zag de situatie heel anders uit.

De grootste groep huishoudens was samengesteld uit gehuwd of samenwonende volwassenen met een of twee kinderen. Ook viel op dat 12% van de in de flats wonende gezinnen 3 of meer kinderen hadden.

Wat ook opviel, is dat het werkloosheidspercentage eind tachtiger jaren in de wijk Spoorstraat-Kieldiep 5% hoger lag dan het gemiddelde percentage voor de gemeente Hoogezand-Sappemeer.

De genegenheid van de bewoners van de wijk in 1987 om uit de wijk te vertrekken lag in vergelijking met andere buurten in Hoogezand-Sappemeer om 13% hoger. Alleen de wijk Woldwijk scoorde hoger. Meestal waren het jonge gezinnen tot 40 jaar met kinderen of 60-jarigen en ouder, die uit de wijk vertrokken.

In 2006 was het aantal inwoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep teruggelopen tot 1673. Het aantal woningen werd door het uitvoeren van herstructureringsplannen verminderd van 1196 woningen in 1989 tot 791 woningen in 2006. In 2006 bestonden de huishoudens in de wijk voor 35% uit alleenstaanden, voor 39% uit huishoudens zonder kinderen, voor 21% uit huishoudens met kinderen en voor 5% uit “een ouder”gezinnen. 8% van de bewoners van de wijk waren in 2007 van Nederlandse afkomst. 48% van de bewoners hadden een buitenlandse achtergrond.

De woningen

De wijk Spoorstraat-Kieldiep bestond uit portiekflats, laagbouw woningen en een aantal woningen boven het winkelcentrum. De laagbouw concentreerde zich in het noorden en aan de noordzijde van de Erasmusweg, aan de zuidzijde van de Vondelstraat en ten westen van de Genestetlaan. De portiekflats liggen tussen de Erasmusweg en de Vondelstraat. In de wijk stonden op 1 januari 1989 1196 woningen, inclusief de Sportterreinstraat en de Burgemeester van Roijenstraat. De woningcorporaties Volksbelang en Talma beheerden 440 woningen en het particuliere bezit bestond uit 756 woningen.

De flatwoningen werden aan het begin van de jaren zestig gebouwd. De woningen hebben 3 of vier slaapkamers. Een derde van de flatwoningen zijn nu in particulier bezit. Het flatgedeelte bestaat voornamelijk uit goedkope huurwoningen. Drie kwart van de huishoudens in het flatgedeelte betaalde minder dan 375 gulden kale huur. Deze lage huur maakte de flatwoningen geschikt voor starters op de woningmarkt en mensen met een wat lager inkomen. Talma had tegen 1990 een deel van haar woningen opgeknapt en voorzien van een douche en centrale verwarming. De huren voor de opgeknapte flats werden wel verhoogd

naar 440-555 gulden. Volksbelang was nog niet aan een opknappbeurt van hun flatwoningen begonnen. In de meeste woningen zat nog een lavet in plaats van een douche. Op verzoek van enkele bewoners werd de gaskachel in de woning vervangen door centrale verwarming. Van een optimale isolering van de woningen tegen warmteverlies was geen sprake. Het was dan ook niet verwonderlijk dat in 1987 het verloop van bewoners uit de door Volksbelang verhuurde flats 35% bedroeg en het verloop in de opgeknapte flats van Talma maar 10%.

De flatwoningen van particuliere eigenaren stonden aan de Huygensstraat, de Reviusstraat en de Van Ruusbroecklaan. Uit onderzoek van de flatwoningen bleek betonrot voor te komen. Vooral aan de balkons van de flatwoningen van particuliere eigenaren.

De flatwoningen aan de Huygensstraat vertoonden technische gebreken zoals slechte ont-luchting, slechte betonconstructie, lekkage, slechte kozijnen en achterstallig onderhoud. Er werd een plan gemaakt om de flatwoningen te verbeteren. De moeilijkheid om het plan uit te voeren was, dat er zowel huurders als eigenaar-bewoners in de flats naast elkaar woonden.

De woningen in het laagbouwgedeelte waren al van af het begin van de bouw van de wijk voornamelijk koopwoningen. Ook deze woningen werden aan het begin van de zestiger jaren gebouwd. Oorspronkelijk waren de woningen voorzien van gaskachels. In vele gevallen zijn de gaskachels al door centrale verwarming vervangen. De woningen beschikken over vier à vijf slaapkamers. De prijs voor een koopwoning in de wijk Spoorstraat-Kieldiep was in verhouding tot de prijs van woningen in andere wijken lager.

Verbetering van de woonomgeving in de wijk Spoorstraat-Kieldiep tussen 1978-1990

In een onderzoek van 1976 door de stichting Opbouwwerk werd geconstateerd, dat het woon- en leefklimaat in de wijk en dan vooral in het flatgedeelte hard achteruit gaat. De meerderheid van de respondenten in de flatwoningen vonden de woningen te gehorig en te klein. Meer dan 70% van de bewoners wilde verhuizen met als belangrijkste reden de slechte kwaliteit van de woningen. De slechte kwaliteit en de grote van woningen veroorzaakten een sterk verloop van de bewoners in de wijk. De onderlinge sociale contacten werden door de bewoners in het onderzoek als matig tot slecht ervaren.

Een grote meerderheid van de bewoners vond dat onvoldoende speelvoorzieningen voor de kinderen in de buurt aanwezig waren. Dat gold ook voor het slechte onderhoud van de groenvoorzieningen en het beperkte aantal parkeerplaatsen in de wijk. Tot oprichting van een buurt- of wijkvereniging was het in de eerste 15 jaren van de nieuwe wijk niet gekomen. In samenwerking met de stichting Opbouwwerk besluiten vertegenwoordigers van de verschillende bewonersgroepen van de wijk in 1977 tot oprichting van een buurtvereniging. In 1978 inventariseerde de werkgroep Buurtverbetering de problemen met betrekking tot de woningen en de woonomgeving. De in het onderzoek van 1976 door de stichting Opbouwwerk gedane bevindingen werden bevestigd. In 1978 werd besloten om de werkgroep Buurtverbetering van de Buurtvereniging om te vormen tot de Stichting Buurtbeheer Spoorstraat-Kieldiep. In 1980 bracht de stichting een rapport uit onder de titel "De leefbaarheid in de wijk Spoorstraat-Kieldiep". In de nota ontwikkelde de stichting plannen tot verbetering van de woonomgeving. Het gemeentebestuur bleek echter geen geld uit te willen geven voor de plannen van de werkgroep. Vervolgens werd door de werkgroep een excursie voor gemeenteraadsleden door de wijk Spoorstraat-Kieldiep georganiseerd.

In 1985 komen via het gemeentelijk fonds voor stads- en dorpsvernieuwing gelden vrij voor verbetering van de woonomgeving. De bewoners kregen inspraak bij de vaststelling van de verbeteringsplannen van de woonomgeving. De wijk werd in zes aparte onderdelen gesplitst. Per onderdeel werd door een begeleidingscommissie een verbeteringsplan opgesteld. De verbeteringsplannen werden door de gemeenteraad goedgekeurd. Tot de verbeteringsplannen in de wijk behoorde de aanleg van parkeergelegenheden, realisatie van speelgelegenheden op het binnenterrein van de flats, verbetering van de verkeersveiligheid door het aanbrengen van verkeersdrempels en bochten in de straten en het instellen van eenrichtingsverkeer voor enkele straten. De groenvoorzieningen werden met plantebakken uitgebreid.

De woningcorporaties droegen bij aan het opknappen en aanleggen van de speelplaatsen. Talma verbeterde haar woning door groot onderhoud te plegen, stelde een huismeester aan en heeft alle portieken afgesloten. Volksbelang schilderde alle balkons en maakte een deel van de portieken afsluitbaar. Volksbelang maakte een plan om het comfort van de woningen aan de Staringstraat te verbeteren. In 1988 was de woonomgeving van de wijk ingrijpend verbeterd. Het betrof een technische verbetering van de woonomgeving. De sociale aspecten van het samenleven van de bewoners in een wijk werden buiten beschouwing gelaten. Als vervolg op de technische verbetering van de woonomgeving in de wijk ging de gemeente het buurtbeheer ontwikkelen om ook meer aandacht aan de sociale leefomstandigheden in de wijken te kunnen besteden.

Het was de bedoeling om per wijk een beheergroep samen te stellen, waarin de gemeente, de corporaties en bewonersorganisaties zitting zouden hebben.

Op weg naar de onthulling van de plaquette, geplaatst bij een verplante boom door dr. D.K.J. Tommel, staatssecretaris van het ministerie van VROM ter gelegenheid van de feestelijke opening van het nieuwbouwcomplex aan de Heiermanshof, 1997

Buurtvereniging

Tot oprichting van een buurt- of wijkvereniging was het in de eerste 15 jaren van de nieuwe wijk niet gekomen. In samenwerking met de stichting Opbouwwerk besluiten vertegenwoordigers van de verschillende bewonersgroepen van de wijk in 1977 tot oprichting van een buurtvereniging. De buurtvereniging organiseerde voor haar leden bingoavonden, sjoelen, klaverjassen en darten. De vereniging verzorgde ook bredere activiteiten, waaraan alle bewoners van de wijk kunnen deelnemen. Tot deze activiteiten behoorden het organiseren van een barbecue voor de bewoners van de wijk en van een dansavond in samenwerking met de stichting Buurtbeheer Spoorstraat-Kieldiep. De buurtvereniging heeft in de loop van de jaren haar samenwerking met de stichting Buurtbeheer Spoorstraat-Kieldiep, de Turkse vereniging en andere organisaties in de wijk zoals scholen geïntensiveerd. Samen met de stichting Spoorstraat-Kieldiep speelde de buurtvereniging een actieve rol bij het gezamenlijk oplossen van problemen in de wijk.

Stichting Buurtbeheer Spoorstraat-Kieldiep

In 1978 is de Stichting Buurtbeheer Spoorstraat-Kieldiep opgericht als opvolger van de werkgroep Buurverbetering van de Buurtvereniging Spoorstraat-Kieldiep. De stichting stelde en stelt zich nog steeds tot doel om bij te dragen aan verbetering van de leefbaarheid van en veiligheid in de wijk Spoorstraat-Kieldiep. De stichting signaleert en inventariseert problemen in de wijk en maakt de problemen aanhangig bij alle bij de wijk betrokken partijen zoals de politie, de gemeente, de woningcorporaties en de scholen. Zij is ook voor deze instanties het aanspreekpunt in de wijk. De stichting nam en neemt deel aan diverse overleggen om de belangen van de bewoners van de wijk te behartigen. Zij werkt samen met de Buurtvereniging en het bestuur van het wijkcentrum Spokie.

Buurtactiviteitencentrum

3 mei 1980 was een zwarte dag voor de buurtvereniging. Geen drie jaren na hun oprichting op 7 oktober 1977 brandde het buurtactiviteitencentrum Spoorstraat-Kieldiep volledig uit. Twee jaren geleden had de gemeenteraad groen licht gegeven voor het inrichten van een semi-permanent gebouw tot wijkcentrum, staande op het terrein van de prof. ir. L.H. de Langenschool aan het einde van de Erasmusweg. Een tiental afdelingen van de buurtvereniging Spoorstraat-Kieldiep maakten frequent gebruik van het gebouw. Het gebruik van het gebouw was niet alleen beperkt tot de afdelingen van de buurtvereniging. Vele andere groeperingen en instanties, in het bijzonder groeperingen van uit het buitenland afkomstige bewoners van de wijk ontplooiden hun activiteiten in het buurtcentrum. Begin 1980 was het Project Mensen Zonder Werk in het buurtactiviteitencentrum gevestigd. Een dans- en cabaretgroep voor mensen zonder werk werd gevormd en een vrijwilligersbank ingericht. Herbouw van het buurtcentrum op het terrein van de technische school leek niet zomaar mogelijk. Drie plekken voor de vestiging van een buurtcentrum werden eind 1980 bedacht.

- herbouw op de oude plek nabij de technische school
- nieuwbouw op een terrein op de hoek van de Gorechtlaan en de Erasmusweg
- nieuwbouw op een terrein in het oostelijke gedeelte van de groenzone aan de Erasmusweg.

Na enig wikken en wegen werd in 1982 definitief gekozen voor nieuwbouw op het basketbalveldje op de hoek Spoorstraat – Erasmusweg. Als noodoplossing werd door de buurtvereniging gebruikt gemaakt van lokalen van de Buurmaschool.

In de verdere ontwikkeling van de nieuwbouwplannen werd al snel duidelijk, dat ook rekening gehouden moest worden met de wensen van de in de wijk gehuisveste buitenlandse werknemers en hun gezinnen. Al langere tijd bestond behoefte aan ruimte voor hun activiteiten. De werkgroep “Nieuw Gebouw”, bestaande uit mensen uit de wijk, twee ambtenaren van de gemeenten, iemand van de Stichting Ruimte en de opbouwwerker van de Stichting voor Opbouwwerk sprak zich eind 1980 uit over een eventuele samenwerking met de buitenlandse werknemers van Turkse, Marokkaanse en Italiaanse afkomst.

De werkgroep en vertegenwoordigers van de drie groepen buitenlandse werknemers hebben na enkele gesprekken besloten om aan het gemeentebestuur de optie van de bouw van een gecombineerd wijkcentrum voor enerzijds de allochtone bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep en anderzijds voor de drie groepen buitenlandse werknemers in overweging te nemen. De kleine werkgroep “Nieuw Gebouw” heeft in mei 1981 een overzicht samengesteld van de wijk Spoorstraat-Kieldiep. Aspecten in het overzicht zijn:

- het aantal woningen in de wijk
- een vergelijking van het aantal gezinnen van buitenlandse werknemers in de wijk Spoorstraat-Kieldiep en in andere wijken in de gemeente
- het huisvestingsbeleid
- activiteiten op het gebied van relatieverbetering tussen de autochtone en allochtone bevolkingsgroepen

De kleine werkgroep Nieuw Gebouw heeft naast de situatiebeschrijving een visie ontwikkeld voor de realisatie van een gecombineerd wijkcentrum voor buitenlandse en Nederlandse bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep:

1. Sinds de brand van 3 mei 1980 heeft de buurtvereniging Spoorstraat-Kieldiep een eigen accommodatie gewild. Het gemeentebestuur heeft de zienswijze van de buurtvereniging niet overgenomen. Hun voorkeur ging uit naar een wijkcentrum. De ontwikkelingen stonden niet stil. In de wijk bestond de behoefte tot verbetering van de verhouding tussen de Nederlandse en buitenlandse bevolkingsgroepen. De buurtvereniging wilde in dit proces een actieve rol spelen. Haar zienswijze was om een nieuw te bouwen wijkcentrum de rol van ontmoetingspunt van de verschillende groepen te geven. Onderling overleg kon gemakkelijk vorm krijgen, uitwisseling van informatie tussen de groepen zou makelijker gaan en in het wijkcentrum zou het mogelijk zijn om gezamenlijk activiteiten te organiseren.

2. Het oude buurtgebouw was al een ontmoetingspunt tussen de verschillende Nederlandse en buitenlandse bevolkingsgroepen. De onderlinge verstandhouding was zeer goed. Hier kwamen niet alleen de buitenlandse werknemers uit de wijk Spoorstraat-Kieldiep, maar uit de hele gemeente.

3. Na intensief overleg van het bestuur van de buurtvereniging met vertegenwoordigers van de buitenlandse werknemers is besloten om in het nieuw te realiseren wijkcentrum samen verder te gaan.

4. Tot oktober 1980 heeft de buurtvereniging een eigen gebouw nagestreefd. Het gemeentebestuur had andere ideeën, waartegen de buurtvereniging zich heeft verzet. Twee opties bestonden toen: a. een gecombineerd wijkcentrum voor de Nederlandse en buitenlandse bevolking van de wijk; b. een wijkcentrum alleen voor de Nederlandse wijkbewoners en een accommodatie voor de buitenlandse wijkbewoners apart. Overleg over een gecombineerd wijkcentrum voor alle bevolkingsgroepen tussen het gemeentebestuur en de buurtvereniging heeft in deze fase niet plaatsgevonden. In een brief van 4 maart 1981 leggen de gezamenlijke

bewonersgroepen van de wijk Spoorstraat-Kieldiep hun idee voor een gecombineerd wijkcentrum voor aan het gemeentebestuur.

5. Leden van de werkgroep Nieuw Gebouw hebben zich verdiept in de problemen van het samenleven van Nederlandse en buitenlandse bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep. Zij ving en geluiden op van toenemende vervreemding van elkaar. Het was de bedoeling om actief aan de slag te gaan om het samenleven van de verschillende bevolkingsgroepen te verbeteren. In de wijk Spoorstraat-Kieldiep woonden ca. 44% van de totale aantallen buitenlandse gezinnen.

6. De wijk ligt centraal ten opzichte van de verschillende wijken waar de groepen buitenlandse gezinnen wonen.

7. Alle belanghebbende groepen hebben met elkaar principeafspraken gemaakt over de beheersvorm en de zetelverdeling in het stichtingsbestuur bij het doorgaan van een gecombineerd wijkcentrum.

8. De werkgroep Nieuw Gebouw zou in het geval dat besloten wordt tot bouw van een gecombineerd wijkcentrum worden versterkt met vertegenwoordigers van de drie groepen buitenlandse werknemers.

9. De cultuurcommissie en de vrouwencommissie van de Turkse gemeenschap in Hoogezand-Sappemeer hebben duidelijk de voorkeur uitgesproken om cursussen en activiteiten graag in de wijk Spoorstraat-Kieldiep te willen laten plaatsvinden. Vele leden van de commissies woonden niet in de wijk Spoorstraat-Kieldiep.

10. De kleine werkgroep Nieuwe Gebouw was van mening dat bij realisatie van een niet wijkgebonden accommodatie voor de buitenlandse werknemers de samenwerking tussen de buitenlandse en Nederlandse bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep minder terecht zou komen. Deze opzet zou geen positief effect hebben op de onderlinge verhouding van de verschillende bevolkingsgroepen. De gemeenschapzin van de buitenlandse werknemers zou veel beter ontwikkeld zijn dan bij de Nederlanders het geval is. De buitenlandse werknemers zijn meer groepsgebonden dan wijkgebonden. Zij zien zich niet als bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep maar maken deel uit van bij voorbeeld de Turkse gemeenschap in de gemeente. De kleine werkgroep Nieuw Gebouw vreesde dat bij de bouw van een niet wijkgebonden accommodatie voor de buitenlandse gezinnen deze groepen nog verder geïsoleerd zullen raken van de rest van de bevolking. Een wijkgebonden gecombineerde accommodatie in de wijk Spoorstraat-Kieldiep echter zou een middel kunnen zijn om het samenleven van een groot deel van alle buitenlandse en Nederlandse gezinnen beter vorm te geven.

Het oude gebouw van wijkcentrum Spokie, Erasmusweg 137 (1970)

De kleine werkgroep Nieuw Gebouw concludeerde uit de tien opgevoerde punten dat het wenselijk zou zijn dat de plannen voor een gecombineerd wijkcentrum voor de Nederlandse en drie buitenlandse groepen wijkbewoners doorgang moesten vinden. Het huisvestingsprobleem voor alle groepen wijkbewoners zouden dan zijn opgelost. De kleine werkgroep zag in een gecombineerd wijkcentrum ook een hulpmiddel ter ondersteuning van de pogingen van de buurtvereniging om de verhouding tussen Nederlandse en buitenlandse wijkbewoners te verbeteren. Bij elk van de belanghebbende groepen was duidelijk de wil aanwezig om het wijkcentrum zo te realiseren dat alle groepen hun hun aparte en gezamenlijke activiteiten verder konden ontplooiën. De gemeente geeft in het najaar van 1982 een persbericht uit waarin de opzet van het wijkcentrum werd uitgelegd. In het wijkcentrum werden ruimtes gecreëerd voornamelijk voor de bewoners van de wijk Spoorstraat-Kieldiep en de Turkse ingezetenen van de Gemeente Hoogezand-Sappemeer. Ook de jeugd werd niet vergeten en een peuterspeelzaal runde het geheel af. Op 22 december 1981 werd de stichting Wijkcentrum Spoorstraat-Kieldiep opgericht. Op 3 augustus 1983 gaf de gemeente groen licht voor de bouw van het wijkcentrum Spoorstraat-Kieldiep. Geen half jaar later, op 14 januari 1984 werd het wijkcentrum feestelijk geopend. Op dat moment dook ook de nieuwe naam “Spokie” van het wijkcentrum op. Drie jaren later bleek dat tijdens de voorbereiding van de bouw van het wijkcentrum onvoldoende aandacht is geschonken aan het inpassen van voldoende opbergruimte in de bouwplannen. In samenspraak met de gemeente werd in het gemis van voldoende opbergruimte voorzien. Na verloop van tijd werd door de Turkse gemeenschap in Hoogezand-Sappemeer de wens voor een ‘eigen’ onderkomen steeds sterker. In 1993 werd de knoop doorgehakt en kreeg de Turkse gemeenschap in het aangepaste gebouw van de voormalige Buurmaschool haar eigen culturele centrum.

Bezoekers van het ontmoetingscentrum van de Turkse Culturele Vereniging in de voormalige H.E. Buurmaschool aan de Spoorstraat Zuid 61c, 2010

Winkelvoorziening en vestiging van bedrijven

Tot een van de onderdelen van het uitbreidingsplan Spoorstraat-Kieldiep behoorde het realiseren van voor de nieuwe wijk benodigde winkelvoorziening. Op 13 februari 1961 kwamen wethouder Blaak en J. Sagel van de gemeente, S. Post, rijksmiddenstandsconsulent voor de provincie Groningen en A. Ackers van het Centraal Orgaan ter Bevordering van

de Bouw van Middenstandspanen (C.O.M.) bij elkaar om over de vestiging van winkels in de nieuwe wijk te praten. De omvang van het winkelcentrum werd mede afhankelijk gemaakt van de vraag hoe het winkelcentrum past in het gehele verzorgingsapparaat binnen de gemeente, waarbij direct al rekening werd gehouden met de plannen voor de ontwikkeling van een nieuw winkelcentrum, het huidige winkelcentrum de Hooge Meeren. Aan het C.O.M. werd gevraagd een rapport te schrijven over de winkelprojectie in de nieuwe wijk. Het C.O.M. kwam tot de conclusie dat bestaande winkelcentra in de gemeente ver van de nieuwe wijk lagen. Het leek dan ook wenselijk om een winkelcentrum in de wijk te vestigen. Wel met een kanttekening. De ontwikkeling van een groot winkelcentrum zuidoostelijk van de nieuwe wijk kon in de toekomst de levensvatbaarheid van een winkelcentrum in de wijk Spoorstraat-Kieldiep negatief beïnvloeden. Het C.O.M. adviseerde om de geplande winkelvoorziening in de wijk te laten bestaan uit winkels met goederen en diensten voor het dagelijkse bestaan.

Zij dachten aan de volgende voorzieningen:

branchegroep	aantal winkels	samenstelling
voedingsmiddelen	6 - 7	2 kruideniers, een slager, een à twee verkooppunten voor groente en fruit, een bakker en een winkel, waar melkproducten werden verkocht
dagelijkse goederen en ambachtelijke diensten	5 - 6	een à twee kappers, een drogist, een rijwielzaak, een schoenenwinkel met mogelijkheid tot schoenreparatie en een meubelzaak met stoffeerderij
overige winkels	2 - 3	een kledingszaak, een winkel voor huishoudelijke en elektrische artikelen en -apparaten en een winkel voor kranten en schrijfbenodigdheden
totaal aantal winkels	13 - 16	

In 1963 werd op een strook van ca. 100 x 15 meter aan de Erasmusweg aangewezen voor de bouw van een wijkwinkelcentrum. In het centrum werden 10 winkels gepland met de mogelijkheid om enkele winkelunits samen te voegen tot een grote supermarkt. Toen met de bouw van zeven winkels met 12 bovenwoningen midden 1963 werd begonnen, was dit voor investeerders door zijn gunstige ligging en de toen bestaande stedenbouwkundige opzet en gezien de bestaande uitbreidingsplannen een aantrekkelijk project, waarvan redelijkerwijs goede verwachtingen over de verhuur gekoesterd mochten worden.

Op 30 juli 1965 schreef de N.V. Levensverzekeringsmaatschappij NILLMIJ een brief aan het gemeentebestuur, waarin zij zich beklagen, dat de bij het begin van het project aanwezige belangstelling voor het huren van een winkel in het bewuste complex sterk verminderd was. De oorzaak van de verminderde belangstelling lag volgens de NILLMIJ in hoofdzaak in het feit dat de gemeente een gewijzigd uitbreidingsplan bekend had gemaakt, waarin het latere winkelcentrum de Hooge Meeren op korte afstand van de Erasmusweg werd gebouwd.

Overzicht van de winkelvoorziening tussen 1964 en 1994

adres	periode	naam/voorziening
Erasmusweg 45	1966 - 1976 1977 -	H. Bakker, drogist Chin. Ind. restaurant S. Wong
Erasmusweg 47	1966 -	lunchroom Trehan
Erasmusweg 49	1966 - 1968 1968 - 1981 1981 - 1987 1987 -	textielzaak Roco dameskapsalon Yvonne cafeteria Erasmus Turkse kledingszaak "Modewensen"
Erasmusweg 51	1966 - 1987 1987 -	textielzaak Roco Turks koffiehuis – bakkerij en winkel
Erasmusweg 53	1965 – 1968 1989 -	dameskapsalon Yvonne sportcentrum Olympia
Erasmusweg 55	1964 – 1974 1974 – 1978 1978 – 1982 1988 – 1989 1989 -	supermarkt Koeneman supermarkt Dulleman supermarkt Spar sportcentrum Olympia afhaalcentrum
P. Langendijkstr. 52	1967 – 1968 1968 -	garagebedrijf Toxopeus De Wit's autobedrijf

Onderwijs

De onderwijsvoorzieningen bestaan uit een christelijke lagere school, een openbare lagere school een school voor beroepsonderwijs en een centrum voor volwasseneneducatie. In het wijkcentrum Spokie is een peuterspeelzaal gevestigd. De scholen in de wijk worden ook door kinderen van buiten de wijk bezocht. In de zestiger jaren werd een sporthal gebouwd.

Gymnastiekzaal aan de Multatulistraat behorende bij de voormalige Scheepstraschool, later De Schakel (ca. 1970).

Overzicht van de onderwijsvoorzieningen tussen 1965 en 1994

Naam van de school	adres	periode
Chr. ulo/mavo Rehoboth	Erasmusweg 1	1965 -
Prof. G. van der Leeuwschool (ulo)	Erasmusweg 38	1967
Prof. dr. Ph. A. Kohnstamschool (lo)		1967
Scheepstraschool (afgebroken)		1968 – 1978
De Schakel (kbo)		1979
Technische school (SBHS)		
Prof. ir. L.H. de Langenschool	Erasmusweg 137	1966 - 2006
Prof. G. van der Leeuwschool (ulo)	Nicolaas Beetslaan 2	1967 – 1974
Chr. Basisschool De Hoeksteen		1974 -
Chr. Kleuterschool 't Haventje		1974 -
42 Gymnastieklokaal	Multatulistraat 28	1964

*Splitsing Spoorstraat Zuid – Erasmusweg
Op de voorgrond de kleuterschool
“Goudsbloem” en aan de oostzijde van de
Spoorstraat de lagere
H.E. Buurmaschool,
vanaf 1993 Turks
ontmoetingscentrum.
Op de achtergrond
de Burgemeester van
Roijenstraat met rechts
de gesloopte open uit-
kijktoren van de lucht-
bescherming.*

Kerken

Aan de Erasmusweg 2a staat de kerk van het Apostolisch Genootschap. De kerk is recentelijk door de Baptisten Gemeente Hoogezand-West gekocht.

De canvasprint hangt
práchtig in onze kamer...

Greetje Visser

SynergonSM
druk & print

Mr. A. J. Romijnweg 17, Winschoten | T0597 453 666
www.synergonsw.nl | drukenprint@synergonsw.nl

RIETVELDT ADVOCATEN

**JURIDISCHE DIENSTVERLENING
VOOR PARTICULIER EN BEDRIJF ONMISBAAR**

Hoofdstraat 155, 9601 ED Hoogezand
Postbus 288, 9600 AG Hoogezand
Tel. (0598) 390890, Fax (0598) 390853. E-mail m.m.rietveldt@hetnet.nl

Hotel Restaurant Faber

Meint Veningastraat 123

9601 KE Hoogezand

Tel.: 0598-39 33 36

Het adres voor:

- * Vergaderingen
- * Lunches, diners
- * Koude/warme buffetten
- * Recepties, bruiloften
- * Reünies, feesten

Tevens:

- * Kegelbanen
- * Partybar
- * Cateringservice

Pluustergoud Hoogezand - Sappemeer

Redactieadres:
D. Hulsebos, Burgemeester Tuinstraat 7,
9602 CZ Hoogezand